

ספר

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

בית הרואה

אי זה בית הראה?

(שי"א ט' י"ח)

והוא חלק שביעי מספרי

בית יהודה

כולל ביאורים לספורי דרבה בר בר חנה, וחרושים

על כמה מאמרים פליאים בש"ס בבלי.

בנוים על יסודות מקרא משנה ותלמוד,

ומעוטרים בדברי בעלי המדרש זכרונם לברכה,

בלם ילדי רעיוני, ומסודרים, בעזרת המאיר לארץ ולדרים.

מאנוש שפל ברך, פחות הערך,

מכיר את מקומו, מושך הקסת לפי תומו,

אשר פרי עטו עודם סמדר,

מאחי באיר יואל הבכור לבית וויגאדער

העציתי על הגליון, פה עיר דובלין

ונדפס בעה"ק ירושלם תובכ"א

בשנת תרע"ד לס'ק

בדפוס הגדול לעווי ושותפיו חי"ו

תוכן המאמרים.

- מאמר א'. באור לסיפור דרבב"ח לדידי חזי לי ההוא אורזילי כו'.
ב'. באור לסיפור דרבב"ח לדידי חזי לי ההוא אקרוקתא כו'.
ג'. באור לסיפור דרבב"ח זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא כו'.
ד'. באור לסיפור דרבב"ח זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא ציפרא כו'.
ה'. באור לסיפור דרבב"ח זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא וחזינן הני אוזי כו'.
ו'. באור לסיפור דרבב"ח דאמר ליה ההוא טייעא תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי כו'.
ז'. באור לסיפור הנ"ל באופן אחר.
ח'. באור לסיפור דר' יוחנן דהוה משתעי זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא קרטליתא כו'.
ט'. באור לצלותא דרבא, אלקי עד שלא נוצרתי כו' (ברכות י"ז).
יוד'. באור לדברי רבי יוחנן קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף (ספחים ק"ח).
יא'. באור לתשובת ר"א למר עיקבא על שאלתו בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות כו' (גמין ז').
יב'. באור למאמר התלמודא, תנור שחתכו חוליות כו' (כ"ט ג"ט).
יג'. באור לדברי התלמודא, אמר דוד לפני הקב"ה, גלוי וידוע קמד דאי בעי למכפיי ליצרי הוה כיפינא כו' (סנהדרין ק"ז).
יד'. באור לדברי התלמודא, אמרו עליו על מה"מ שהוא מלא עינים כו' (ע"ז כ').
טו'. באור לסיפור דרבי פינחס בן יאיר, דאזיל לפדיון שבויים כו' (תלפין ז').

בית הרואה

מאמר א.

בבא בתרא ע"ג

אם לשוא יאזרו חיל ללחוס עמו, כי בודאי לא יכלו ליה. וראה נא אחי ראה, איך יכוגו דבריו, כי כן מלאמי ראיתי במדרש (רבה ויקרא י"ט ב') ר' חנין דצפורין פתר קרא (תקולותיו תלתלים) בתלולית של עפר (פי' תל גדול) מי שטפס מהו אומר, מי יכול לקצות את זו? מי שפקח מהו אומר? הריני קוצין שתי משפלות היום, שתי משפלות למחר. עד שאני קוצין כולה, כך מי שטפס אומר, מי יכול ללמוד את התורה? נזיקין ל' פרקים כ" מי שפקח מהו אומר? הריני שונה שתי הלכות היום, שתי הלכות למחר, עד שאני שינה את כל התורה כולה:

וזהו לדעתי בלוי הנכון לדברי רבנ"ם שאמר לדידי חזי ההוא אורזילי כלומר הילי"ר, ש"כנס בלג האדם כשהוא בר יומא, ר"ל מיום הולדו, וכדאיתא (פנהרין צ"א, יבירושלמי ^T דף כ"י ע"א) ובספרי בראשית ל"ד י"ב, ובאבות דרבי סי' ט"ז) ולא כהילר טוב שלא יארח בלבו רק ל"ג שנה :

ואמר רבה בר בר חנה, לדידי חזי לי ההוא אורזילי בר יומיה כו'. הנה לדעתי הקלושה יבנה הסגול אלקי במליצתו להילר הרע בשם אורזילי, על פי מה דאיתא במדרש (רבה בראשית ב' ט"ז) ויאמר אלקים יחי אור, אלו מעשיך של לדיקיס כו', וגם התורה נקדשה בשם אור, כדכתיב (שלי"ו כ"ג) כי נר מנורה, ותורה אור, והילי"ר כל מגמתו והשוקתו לפתוח להאדם שיהי' ממורדי חור, וסירחיק אי"ע מן התורה ומן המנות, והילי ליה ופריני ליה דרכי ה'. ואמרין בתלמודא (סוכה ג"ב) לעהיד לבא מביא הקב"ה לילי"ר כו' לצדיקים גדמה להם כהר, ולרשעים כחוט השערה כו'. ופי' בספר מנורת המאור, דהיינו רק לעתיד לבא, לא כן בעוה"ז הוא להיפך, לצדיקים גדמה להם כחוט השערה, ולרשעים גדמה להם כהר, מפני שהרשעים מדמים בגופם שהילי"ר הוא כהר גבוה ותלול, וא"כ כל עמלם לכבוש אותו יהיה לריק, ומדוע יחסרו נפשם מהענוגי עוה"ז,

דהוה בהר תבור, וידמה במליטו מדת הוקפו וגבורתו של היל"ר, וכן המושך אחריו להר תבור שהוא מעוטף דשא, ומעולף בירקרק חרוך, עליו כל עץ רענן, ופרי תנובה למכביר, גם פרחים מרהיבים כה עין, יכתירוהו מסביב, ויתנו קטורה באף כל עובר (*), והנה החלות והמעדנים ההם, הן הם המכונות של היל"ר לחמוז בהם את האדם ולהפילו למשוללות נלח :

והר תבור כמה הוי? כלומר אם תרלה לדעת עד מתי הוא עיקר השתדלותו של היל"ר להטעילו ע"י טענוגות בשמים, ועד מהי מזדלתו פרוסה לחמוז בה נפש האדם? ארבעין פרסה (כן) היא הגירסא הנכונה, וכן הגיה בעל המהרש"א ז"ל) והוא רמז לארבעים שנות האדם הראשונות, שתיחת דמו אז כסיר נפות, ונפשו אותה לעשות דע, כי יחשוב אם יעבר' עליו שנת הארבעים ולא חטא אז בטח שיסאר בתומתו, עדי ישוב לאדמתו, ואז אפשר שלא יועיל לו כל השתדלותו (של יל"ר)

להטעילו, וכדאמר' (יוסא י"ח) כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא, ורוב שנותיו של אדם ארבעים הנה, באשר שכל שנותיו שבעים הנה, וכמו שנאמר בתפלת משה (תהלים צ"ו יוד) ימי שנותינו בהם שבעים שנה :

ואפשר שזה כוונת חז"ל באמרת (אבות פ"ה ס"ו כ"ה) **בן** ארבעים לבינה, כי אם יבא האדם לשנות הארבעים אז יתקרב מעט רתיחת דמו ויתן אל לבו לחשוב מחשבות בחשבותו של עולם, להבין דבר לאשורו, ולהסתובב אם לא נטה מדרך הישרה לחמוז דרכו בתוכו לא דרך, ואז יסליך אחרי גוו אלילי כספו וזהבו (כ"ל כל החלות והמיתדות) וסמל הקגלה המקנא, וילחם מלחמת תנופה נגד היל"ר המבקש להמיתו ויחגבר בעבודת הבורא (*):

ובי משכי דצואריה (כנוי הוא על בית הבליעה שלו שכולע ומכלה נפש האדם, וגם מזיגן בלשון הקדש כי שם צואר הונח על חוזק וגבורה, כמו בצוארו ילין עזה (איוב מ"א

*) ולכן נתיב (תהלים ס"ט י"ג) תבור וחרמון בשמך ירגנו, (כי כתבור בן חרמון מלא עליו ברכת ה'), וכמיש (שם ק"ג ג') בשל חרמון שיורד על הררי ציון, כי 'שם צוה ה' את הברכה וגו' לכן בשמך ירגנו מרוב טוב אשר השעת עליהם : **) וכדברינו אלו אפשר להלגים כתנות אור לדברי חז"ל (שבת ק"יב) שאמרו, עד ארבעין שנים מיכלא מעלי מבאן ואילך משתי מעלי, ודברו הכמים בלשון נקיה עיד נחות לשון הכתוב (ספרי ל' ב') אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און, וכנוי הוא לנות ולחושבה, ואמריקן (תענית ז') למה נמשלה תורה, לשלשה משקין הללו במים ביין ובחלב? כו', והוה שאמרו עד ארבעין שנים שנת תועבות כלנו ומיכלא מעלי ליה, אך לאחר ארבעין שנים אז משתי מעלי ליה, כי אז ישוב אל על ויהנה בתורת ה' :

הרעים), ובאופן זה מכנה ר' אייבו עון העגל במדרש (רבה ט' חקת י"ט) וז"ל שם, מפני מה כל הקרבנות זכרים, וזו (פ"י) פרה האדומה) נקבה? א"ר איבו משל לבן ישפחה ישינה פלשין ישל מלך, אמר המלך, תבא אמו ותקנח את בנה, ובלשון זה אנו אומרים בזמירות למו"ש"ק, שהר שנוף מעשי, פי' שהעלה טיגל בלבו והחטיו גס לאחר שמונים, וזהו שסיק ואמר במליטתו וסברה לירדנא, כלומר אש"פ שהיה מלא בתי התלמוד כירדן בעת שחלל על כל גדותיו (ולכן לקחו חז"ל גלין הירדן למשל בפיהם, כי דרכו תמיד להתגאות ולעצור על גדותיו, כמו (כ"ט) וכן ירדן ישגול מזה ונתן לה, אש"פ"כ נלחו היל"ר והחטיו, וכדמסיק התלמודא שם ולבסוף נעשה צדוקי (ברכות כ"ט) :

מ"א י"ד) ועיין שם בצאור הגלון מלבי"ם ז"ל, ור"ל אם אף אמנם שקשה להחטיו אחר שנה הארבעים כמדובר, שם כל זה גס אז לא יאמר היל"ר נואש, רק יחזור שארית כמו להטיו מדרכ הישר על ידי מכוונות חרשות ומחבולות שונות, ויפתח את פיו לבלעה, עוד בשלשים שנה האחרונות, וזה מרומז במה שאמר ובי משכי דצואריה עיד תלתא פרסי :

ובי מרבעתא דרישיה (*) פרסא ופלגא, כלומר ויקרה לפעמים מקרה לא טהור שגס משבעים עד שמונים ויותר מעט, נלחו האדם במולדתו הרעה, ויהפך קערה על פיה, וראה נא ראה עד כמה כמו של יל"ר הוא גדול, שהרי יוחנן בה"ג ישמש יטמונים שנה בכחונה גדולה, ולאחר שמונים שנה רמא היצה"ר כופתא (כנוי על המועצות ומעשים

מאמר ב'

חילא דאילנא, אמר רב פפא בר שמואל, אי לאו דהואי התם לא הימני :

קורם שגבא לבאר עומק כונה רבנ"ח במאמר זה, עלינו להקדים איזה הקדמות, ועל ידין ילאו לאור דבריו [החסומים והכמוסים לפי ראות עינינו] בעה"י : איחא

ואמר רבה בב"ח, לדידי חזי לי ההוא אקרוקתא (יפירש"י אקרוקתא צפרדע) דהוה בי אקרא דהגרוניא, ואקרא דהגרוניא כמה דהוי? יסיתין בתי אתא תנינא בלעה, אחא פושקנצא (יפירש הרשנ"ס עורב נקבה) ובלע לתנינא, וסליק יתיב באילנא, תא חזי כמה נפיש

(*) ואפשר שזיון נדבריו להא דאחא (ירושלמי שבת ט' י"ד) והסיר ה' ממך כל חולי, זה יצה"ר שראשו מתוק, וסופו מר :

אֵתָא בפרק 'שירה' צפרדע מה
 היא אומרת? ב'ש'כ'ש'ל'ו.
 וידוע הוא שיעקב אבינו ע"ה היה
 הראש והראשון הממליך שבת זה
 להקב"ה, כדמלינו בתלמודא (סנהדרין נ"ו)
 ביקש יעקב לגלות קין הימין
 כו', אמרו לו בנינו ישמע ישראל וגו',
 באותה ישעה פתח יעקב אבינו
 ואמר: ברוך ישם כבוד מלכותו
 לעולם ועד, וליחא בתלמודא (ברכות
 ס"ט) ברבוא אומר (המכרך) נברך
 לה' אלקינו אלקי ישראל כו' יושב
 הברוכים, ומוכת מהבא דעל רבוא אחד
 משרה הקב"ה שכינתו למטה* ואלקי
 ישראל

(*) ועיין במסכת (ב"ק ע"ג) דמוכת שם שאין השכינה ישרא רק על ימני
 אלפים ושתירבבות, ובמס' (סנהדרין ל"ט) איתא כל בי עשרה ישיבנה ישרא.
 ובמס' (אבות פ"ג ס"ב) רבי חנינא בן חזקיה אומר כו' אבל ישיבים ויש
 ביניהם ד"ת: ישיבנה ישרויה ביניהם כו', וס' (סנהדרין ו') רבי חלפתא אמר כפר
 חנינא אומר עשרה ישיבים ועוסקין בתורה: ישיבנה ישרויה ביניהם כו' ומניין
 אפילו חמישה כו' ומניין אפילו שלשה כו' ומניין ישיבים כו' ומניין
 ישיבים אחד כו'. ונראה לי שכל דבריהם לדקו יחדיו, אך מדרגות מדרגות יש בקבלת
 פני השכינה והשראתה, ואינו דומה מראה כבוד ה' והשפעת רוח הקדש על שני אלפים ושתיר
 רבנות, כמראה כבוד ה' על בי עשרה, וכן אינו דומה השראת השכינה על עשרה, כהשראת
 השכינה על חמשה שלשה שנים ואחד כמדרגת הנביאים ואנשי מעלה שלא השינו הנבואה
 ומראה כבוד ה', זה כזה, ובתורן התלמודא (סנהדרין נ"ה) על דברי רשב"י שאמר ראיתי
 בני עלייה והמה מועטים אם אלה הם אלני ובני מהם כו', ומקשינן ומי וטרי כולי האי? ו
 והאמר רבא תמני ברי אלפי דלא הוו דקמיה קוב"ה? כו', ומשינן הא דמסתבלי
 באספקלריא המאירה, והא דמסתבלי באספקלריא ישיבנה מאירה (רש"י
 אספקלריא מחילה החוללת בעיניהם לשכינה מאירה כל כך כמראה זה שרואין בה, ויש
 נדיקים שאין מאירה להם כל כך, כו') הא דעיילי בברי, והא דעיילי בלא ברי,
 (רש"י בברי ברשות), ואמר' (תענית י"ג) יחזקאל דומה לבן כפר ישרא את
 המלך וישעיה לבן ברך, (רש"י ישעיה ראה ולא חס לפרש את הכל, שהיה בן מלכים
 וגדל בפלטרין, וכן כרך הוראה את המלך אינו נבהל, ואינו תמה, ואינו חס לספר),
 ובאור לדבריו אינו נבהל, נראה לי דכוונתו דמי שהוא בן מלך, או אפילו גדל בפלטרין
 של מלך, אי אפילו שהוא בן כרך (והאי רבן כרך נמשך לדברי רש"י הקודמים) שרואה תמיד
 את המלך, אינו נבהל מפניו, ולא תפגע כ"כ ממנו כאשר יעבור המלך על פניו, ובאשר שאין
 הידוע לו כיב שבתו קימו וסיעתו, לכן יוכל להתבונן על כל תנועותיו הישג, לא בן כן כפר
 שלא ראה את המלך מעולם, כשרואה אותו עובר על פניו נבהל ובחוסום, ואז מלבד שלא יוכל
 להתבונן המראה אל נכון, עיד הוא מספר בפרשיות לכל אחד כל מה שראה, בן הנביא
 ישעיה ראה מראה כבוד ה', ויחזקאל הנביא ראה, אך יחזקאל אף אם שלא היה יכול להתבונן
 על כל פרטי המראה מפני הפחד והיראה אשר אחותו, עס כל זה היה מספר בפרשיות
 המראות והחדושים אשר ראה, לא בן ישעיה שהיה דומה לבן עיר, לכן אף שראה והתבונן על

חיים היא למחזיקים בה :

וגם זה ידוע לנו שכל הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עמנו להוילאנו ממלרים היה לחלית קבלת התורה, כמ"ס (שמות ג' י"ב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הדר הזה :

והנה מליץ לדיקים ולנשי מעשה אשר מרוב לדקוהם ופרישותם יזכו לפשטות הגשמיות ולרואות פני השכינה גם בחייהם ככל הנביאים, אבל יש גם מבני עליה עוד והמה מועטים שמרוב חסידותם ופרישותם יתכבס ויתלכס ויודרך חומרם, עד שיתפכו לעלית לבנה נקיה וטהורה לבא בו לבית מלך מלכי המלכים גם בחיים חיותם, כמשה וכאליהו ז"ל : **יידוע** לנו שכל הגשמות אשר בהנולדים, עד קץ הימים כלם עמדו על הר סיני, וכנראה מתלמודא (שבועות ל"ט). ועיין שם במהרש"א ד"ה דורות הבאים, וכן הוא במדרש (רבה יתרו פרשה כ"ח ד') עיי"ש, ובכל ההקדמות האלו אשר הלענו יבואר בעה"י דברי רבנ"ח בלר היטב, והוא :

אמר רבה בר בר חנה, לדידי חזי לי ההוא אקרוקתא, רמו ליעקב אבינו ע"ה וכמש"ל, שהיה גדול באקרא דהגרונאי, ואקרא דהגרונאי כמה הוי ? שתין בתי, והוא רמו לששים רבוא וילאי ירך יעקב, אשר כל רבוא ורבוא היה ראוי

ישראל יושב על הכרובים הוא, וכמו שנאמר (שמות כ"ה כ"ב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים, וגו' :

והנה הנאים למלרים, היו יולאי ירך יעקב, כדכתיב (שם א' א') ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב וגו' (שם ס' ה') ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, וירבו ויעלמו במהר ה' כמ"ס (שם ס' י') ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו בממד מאד, ותמלא הארץ אותם (שם ס' י"ב). וכאשר יענו אותם בן ירבה וכן יפריץ עד שנעשה לגוי גדול מששים רבוא, והכי איתא במדרש (בראשית רבה ע"א) שלא נפטר יעקב מן העולם, עד שראה ששים רבוא מבני בניו :

ומצינו שהנביא יחזקאל בנבואתו מפי ה' מדמה את פרעה לתנין, כמ"ס (יחזקאל כ"ב ב' ג') בן אדם! שים פניך על פרעה מלך מצרים, התנים הגדול וגו' :

ואיתא בתלמודא (סנהדרין ק"ו) כל המשחיר פניו בד"ת בעוה"י, הקב"ה מבחיק זיוו לעוה"ב, ופירש"י לעיל מנייה כתיב שחורות בעורב, וסמך חכו ממחקים : **והנה** ידוע שהתורה נמשלת לעץ כמ"ס (פסלי ג' י"ח) עץ

מראה כבוד ה' היטב, עם כל זה לא השא נפטר, כאשר שלא היה זה לו לחידוש, ומתורן בזה ג"כ כמה קושיות המפרשים אשר האריכו למעניתם פה ושם, בענין זה :

ראוי להשראת השכינה ולבנין הבית :
אתה תנינא זה מרומי על
 פרעה מלך מלרים שנמשל
 לתנינא וכמש"ל בלעה לאקרוקתא
 שהרע לכל יולאי ירך יעקב והכנידס
 בעבודה קשה בחמר ובלבנים, ובכל
 עבודה בשדה, וגם רלה לאכדס במים
 ולשרש מארך זכרם, וגזר עליהם
 כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו
 (שמות י"ז ל"ב) ועי"ז גם הבנות ישראל
 אם לא ימלאון להן אנשים להנשאות,
 אזי תספנה ותחמנה בקרב הימים :
אתה פושקנצא מרומי למשה
 רבינו ע"ה, שהשחיר א"ע
 על דברי תורה כ"כ עד שהכהוב
 מעיד עליו (שם י"ה י"ג) וישב משה
 לישפט את העם, ויעמד העם על
 משה מן הבקר עד הערב, וכן אמר
 לו יתרו (שם ססוק י"ח) גבול תבול
 וגו' כי כבוד ממך הדבר וגו' *

ובלעה לתנינא שהכה לפרעה
 ולמלרים בעשר מבית
 והולחנו משם, וכאשר רדפו המלריים
 אחרינו טיבעו בים :
וסליק על הר סיני ויחיב
 באילנא, כלומר שנתעלה
 בזכות התורה, וטהר וזך כ"כ גופו
 עד שנתהפך לרות גם בחייו, ודבר
 עם השכינה כאשר ידבר איש
 את רעהו :

תא חזי כמה נפיש חילא דאילנא,
 ועתה בל נא וראה כמה גדול
 כמה של תורה שעל ידה יוכל הנדיר
 לעלות למדרגה גדולה כזו :

אמר רשב"ש אי לאו דהואי התם
 אלל הר סיני ולא ראיתי איך
 שהקב"ה דבר עם משה פא"פ כאשר
 ידבר איש את רעהו :

לא הימני שיוכל ילוד אשה לטהר
 ולזך מומרו כ"כ :

מאמר ג'.

ואמר רבב"ח זימנא חדא הוה יבשתא היא וסלקינן ואפינן
 קאזלינן בספינתא וחזינן ובשלינן אנביה, וכד חם גביה
 ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא איתהפך, ואי לאו דהוה מקרבא
 אנביה וקדח אנמא עלויה סברינן ספינתא הוה טבעינן :
 הנאור

(*) והא דנראה לו במחזה דוקא עירב נקבה אפשר מפני ישתתורה מתשת
 כחו של אדם, כדאיתא (סנהדרין כ"ו) והנקבה היא רפה אונים וחשוני כח, וכדאיתא
 (ברכות ל') על הססוק (בסדר י"ד ס"ז) מנלתי יכולת ה', יכול ה' מעשי ליה ?
 א"ר אלעזר אמר משה לפני הקב"ה, רבשיעי עבשיו יאמרו אוה"ע תשיש
 כחו בנקבה, ואינו יכול להליל :

הבאור נראה לי להגה רבב"ח מדמה תאות העולם לים

כי כמו שכל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא (קהלת א' יז) כן בעל התאוה לא יכול כל ימי חייו למלא תאוותיו, הן בענייני כסף והבן, כדאמר ר' יודן בשם ר' אייבו (סדר קהלת א' י"ד) אין אדם יולד מן העולם, וחלי תאוותיו בידו, אלא אין אית ליה מאה, בעי למעבד יסיון תרתין מאות כו', והן בענייני הנוף. כדאמר ר' יוחנן (סנהדרין נ"ב) אבר קטן יש בו באדם מרעיבו משביעו, משביעו מרעיבו (*). ונוף האדם מדמה לספינתא, כי כמו שהספינה לא תעשה רק לתועלת האדם, להביא לו סחורה ממקום למקום, או לגסוע למקום אשר יהיה רוח האדם ללכת, כן לא נברא הנוף רק לתועלת האדם ולהללאת נפשו להוליא אל הפועל רצון ה' על ידי קיום מצותיו, כי בהעדר החומר איך היה מקיים המלות ?

וזהו מה שמספר לנו רבב"ח,

זימנא חדא הוה אזלינן

אני וחבירי בספינתא, כלומר אני וחבירי התבוננו על תהלוכות החיים, וחקרנו ודרשנו איך להתנהג בעולם הזה :

וחזינן ההוא כוורא פ"י אדם

ונמשל במלילותו האדם לכוורא, ע"פ מה דאמרין בהלמודא (ע"ז ד') ותגשה אדם כדגו הים כו', מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, כו', ואמר' עוד (שם) למה נמשלו ב"א לדגים ? לומר לך מה דגים שבים כיון שעולין ליבשה מיד מתים, אף ב"א כיון שפורשים מן התורה ומן המלות מיד מתים :

דיתבא חלא אנביה פ"י שאסף

הון עלום כחול אשר על שפת הים (*).

וקרח אגמא עלויה (עשנים על החול, רשכ"ס) פ"י שגנה

בתים וגעש כרמים ועשה לו גנות ופרדסים, וכאשר הפליג שלמה את התענוגים וההאות אשר השיג בעוה"ז, ואמר בספרו (קהלת ב' ד') הגדלתי מעש, בניתי לי בתים, נשעתי לי כרמים עשיתי לי גנות ופרדסים וגו' :

סברין יבשתא הוא פ"י סברין

שזה הוא התכלית האמיתית, וסלקינן גם אלו והתחברנו אל האיש הזה ובשלינן ואפינן פ"י החלנו למשך ברוכ טוב את בשרנו, אך לאשרנו לא הרחקנו ללכת, ולא למעלה

(*) ואשר שזה כונת הכתוב (ישעיה נ"ז ב') והרשעים בים נגרש, כי כמו שהים איננו מתמלא מכל הנחלים אשר הולכים אליו, כן הרשעים לא ימלאו מכל התאוות, וכן אמר החכם שלמה (ספ"י י"ד כ"ה) צדיק אוכל לשבע נפשו, ובטן רשעים תחסר.

(**) וכלשון הזה אנו אומרים בזמירות למו"ט, זרענו וכספנו ירבה

כחול :

הטינו רגלינו מדרך הישר, רק הלכנו בעקבות קהלת שאלו זיה, וגם לא הניח ידו מזה, וכמ"ס (קהלת כ"ג פסוק ג') תרתי בלבי למשוך ביין את בשרי, ולבי נהג בחכמה, יגו' :

וכד חם אנביה, אך כאשר נבנה חום החלום על האדם הזה אתהפך פי' מת מיתת נשמה, והרשעים גם בחייהם קרוים מתים (ברכות י"ח) [ויכנה מיתתו במלת אתהפך, כי כן דרך הדגים וטבעם, שכאשר ימותו במים יתהפכו בבעטם למעלה] שלא היה אפשר עוד לנשמתו הקדושה לקרב אל הנוף, וכן אמר שלמה (משלי ב' י"ט) כל באיה לא

ישובון, ולא ישינו ארחות חיים (*): **ואי** לאו דמקרבא ספינתא, ר"ל אי לאו דקרבא נופנו לנשמתו הוה טבעינן לנשמתו בים החלום, דאס יכבה שבי הקדושה והטהרה מלב האדם, אזי בודאי יגור לבושם כל ימי חייו, ומורא לא יעלה עוד על ראשו, אבל כל זמן שהאדם לא הרחיק ללכת בדרכי הילך, ועוד שבי הקדושה והטהרה לא נכבה מלבו, אזי אפשר שהשבי הזה יעלה עוד להב היראה בקרבנו, ויפחד מלהב היום הבא, ויתגבר על ילדו וישוב אל על, וע"כ עלה בידינו לשבז אל ה' ולעבדו בלב שלם עוד :

מאמר ד'

ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא ציפרא דקאים עד קרצוליה במיא ורישא ברקיע יו' : **גם** בספור זה מדמה רבב"ח גוף האדם לספינתא המטורפת

בלב ים וכמ"ס, ואמר שאני ואחוזי מרעי, דרשנו וחקרנו בענייני הנשמות, אם טוב לו לאדם להרחק מחטוני עוה"ז עד קלה האחרון, או לאחוז בזה ר"ל בחורה ועבודה, וגם מזה מחטוני עוה"ז לא יניח ידו, וכמ"ס (קהלת ב' ג') תרתי בלבי למשך

(*) והוה לדעתי מלאת התלמוד (שם) ד"א מה דגים ישיבים כיון שקדרה עליהם חמה (פי' כיון שהחמה נורחת עליהם נכח) מיד מתים, כך בני האדם כיון שקדרה עליהם חמה פי' החלום והטענונים כשהם נופרים בקרבם נכח חמה מיד מתים ולא ישובו עוד לתחיה כמדובר [ואפשר עוד דלכן מדמה התענונים לחמה, מפני שהיא מתקת את הפירות, ועל ידה יתגבר כח תאות האכילה באדם, וכמ"ס (דברים ל"ג י"ד) וממנד תבואות שמש] וסימא דתלמודא אבע"א בעוה"ב, ואבע"א בעוה"ז, אבע"א בעוה"ז כד"ח, דאמר ר"ח הכל בידי שמים, חוץ מצנים ופחים, וכמו שנארו המפרשים, ואמרו דה"פ הקור כמ"ע להיות שם ואל תעשה, והחרום וההתלהבות לעבור על מצות

עם כל זה יהי אפשר לנו לקנות השלמת הנפש, ולהשיג נפלאות תמים דעים, ולבא בסוד אלוה :

ובעינין למיחת לאקדורי נפשינו, כלומר אמרנו להשיג נפשנו גם בחטונות בני האדם ולמשך ביין את בשרנו :

ונפק בת קלא ואמר לן לא תיחוחו הבא כלומר הרחיקו עצמכם מכל חטונות בשרים :

דעו לכם כי נפלה חציצה דבר נגרא הבא (גרין) מחרש עלים, רשעים) ויכנה החיות והחטונות לגרין, כי המה משחית הנפש, והמה מחטבולותיו של ילה"ר להחטיו את האדם ולהחיתו, והכי איתא בתלמודא (קדושין ב"ט) על הכתוב צופה רשע לצדיק ומבקש להחיתו (תחלים ל"ז ל"ב), יצרו של אדם מחנבר עליו בכל יום, ומבקש להחיתו, וכן הוא הלשון במדרש (רבה בראשית כ"ב י"ב), היצר הרע הזה דומה לליסטים ישפוק כו' ע"י"ש :

אבר האיש הזה הוא שבע שנים (ובעקרה פ' חולדות ה"ג) שבעין שנים) כלומר כל ימי חייו (שהם שבעים, וכמ"ס משה בתפלתו (תחלים צ' י"ד) ימי שנותינו בהם שבעים

ל"ח הן ניד האדם, וכדאמרינן בעלמא חרין מיראת ישמים, שנאמר צנים ופחים בדרך עקש פ"י שמעקש ומהסך הסדר וחתת אשר כח האש לרדך לשמש לעשות מזות ומע"ט הוא משחמש בכה הזה לעבור על הלא תעשיות, והקדירות שרדך לשמש ללא תעשיות להיות שז ואל תעשה, ישחמש בזה למזות עשיות יסומר נפשו חלקו אלוה ממעל ירחק מהם.

למשך ביין את בשרי, ולבי נהג בחכמה, וכמ"ס בבאור דברי רבה בב"ח לעיל בסמוך :

וחזינן ההוא ציפרא כנוי הוא לח"ח, וקראו בשם ציפרא יען שכל יום הוא עומד בצפרא לעבודת הבורא ית"ש, (לקרות ק"ש בשעת נן החמה, ולעשות מעשים טובים בנקר השכם) וכשקלא ופריא התלמודא (ספחים י"ד) וז"ל וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא? כו' שנאמר וישכם אברהם בבקר, וכוננו שראו ח"ח דקאי עד קרצוליה במיא, פ"י שלא היה מריף ומפולפל, ולא היה בקי גדול, ולא יכול לרדת לעומק של הלכה, ומדמה את התורה למים), דכבר אמרו חז"ל (כ"ג ס"ח) דאין מים אלא תורה, ועם כל זה ורישיה מניע לרקיע, פ"י שנפתחו לו שפרי השמים, ונגלו לו סודות התורה :

ואמרנו לית מיא (ופירש רש"ס, היינו סבורין שאין עמוקים הואיל ולא קאי במיא אלא עד קרסוליה) כלומר חשבו כי גם במעוט תורה ובמעוט יגיעה, הניע האיש הזה למדרגה גדולה כזאת, ולכן אם גם אנחנו לא נתמיד בלמוד התורה יומם ולילה, ולא נעמול בה,

מעלה ולעוף במרום, לחזות מחזה שדי ולבא בסוד אלוה, הנדיקים האלו יעלו על הרים ר"ל שנוכסים את יצרים הרע שגדמה להר. ועיין משכ"ל (*) בבואר דברי רבב"ח לדדי חז' לי הוא אורזילי, וזיו שדי אפשר שגם שם זה כמו הוא לנדיקים וחסידים המצילים ימיהם בתורה ותפלה, ולפי שהנתי כנסיות שלהם היו בשדה (*) שם כוונתו את לבס ג' פעמים ביום להתפלל לכן קראם בשם זיו שדי :

וקראם בשם זיו על שם דאמרי' במדרש (ויקרא רבה כ"ב ז') זיו עוף שחור הוא כו' בשעה ישהוא פורש את כנפיו מכהה גלגל חמה כו', וכן יש ג"כ כח בידו הנדיקים והחסידים לעזר מהלך השמש ולמנע אורו להאיר מעבר לקו, כמוש"כ (יהושע יו"ד י"ב) ויאמר (יהושע) ישמש בגבעון דום וירח בעמק אילון (שם ס' י"א) וידם השמישי וירח עמד וגו', ואמרינן בגמ' (ש"י כ"ה) חנא

שבעים שנה) ההנבר עליו ילרו להחטיו ולא יכל ליה, וזהו מה שאמר ולא משיא לארעא. הנה"ר לא השיג לנתיחומר האיש הנעלה הזה: **ולא** משום דנפישו מיה וחוזר ומפרש הטעם מפני מה זכה האיש הזה, למדרגה גדולה זו, לא משום שקרא הרבה, ושנה הרבה ועסק בתורה הרבה, אלא משום דרדיפי מיה שהרבה בטלים השתרגו ועלו על לוארו לבטלהו מד"ת, ואעפ"כ מסר את נפשו עליהם וקיים בעלמו מלות חז"ל שאמרו (ברכות ס"ג) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהן, וכן במסכת (אבות ס"ה כשנה כ"ב) בן הא הא אומר לפום צערא אנרא :

אמר רב אשי שהוא זיו שדי הוא דכתיב וזיו שדי עמדי ורישא דקרא ידעתי כל עוף הרים. פי' הצדיקים שנמשלו לעוף על ידי שיש להם כח גם בחיותם לעלות

(*) ואפשר עוד לכוון דבריהם ע"פ מה דאיתא (פד"ר פ' נח ל"ג א') ר' יונתן כו' מה הרים הללו אין להם סוף אף צדיקים אין להם סוף למתן שכרם, ולכן יקרא לנדיקים בשם עוף הרים :

(**) דמטעם זה אמרינן (ברכות ה') תניא אבא בנימין אומר, שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד והתפלל ויאל ולא הותין לחבירו עורפין לו תשלמו על פניו כו', וכתבו בחוס' פי' ר"ת דזה היה להם בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדה כו' :

ור"ל בדרך הלצה דמטעם זה הלך יצחק לשיח בשדה, מאחר שהיה רוצה לתקן תפלת מנחה כדאיתא (ברכות כ"ו) יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר (בראשית כ"ד ס"ג) ויאל יצחק לשוח בשדה לשנות ערכו, לכן הלך לביה"כ שהיו מתפללין שם שהרית שתקן אכיו אברהם :

מאמר בית הרוואה ד' מז

הזרת, ומלאכי הזרת שואלין אותן ואומרים להן מה פעל אל? מה הורה לבם הקב"ה? והכי איחא בתלמודא דידן (ברכות י"ז) העוה"ב אין בו לא אכילה ולא ישיבה כ"י, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ונהנין מזיו השכינה:

הנא כשם שעמדה לו חמה ליהושע, כך עמדה לו למשה ולנבדיומן בן גוריון:

ומסיים שנאמר ויזי שדי עמדי כלומר במחילתו, וכדאיהא בהלמוד (ירושלמי שבת פ"ו) רבי ברכיה בשם ר' אבה בר כהנא עתיד הקב"ה לעשות מחיצתן של צדיקים לפניו ממחיצתן של מלאכי

מאמר ה'.

בחלקו כו' אבל אם יהי' אף להעשיר על ידי גזל ועול, או מלכד שענוש יענש בעוה"ז? שלא ימלא תאוותו? כל ימי חייו, וכדאמרין (סו"ד קהלא פ"א י"ג) אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו כו', ומלכד שלא יתמד העושר אללו כמ"ס שלמה (פס"ז כיג ד' ה') אל תיבנע להעשיר וגו' התעיק עיניך בו ואיננו כי עשה יעשה לו כנפים כנשר יעוף השמים, ועוד יאבד העושר בענין רע כמ"ס (יורבה י"ז י"א) קורא דגר ולא ילדי, עושה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבנו עוד החמס יקום לו למטה רשע להכות לו כדי רשעתו בעוה"ב, וכדאיחא (ייקוט יחזקאל דפו שפ"ה ז') קופה של עבירות מי מקטרג עליהם בראש? גזל:

והנה

ואבזר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, וחזינן הני אורזי דשמיטן גרפיאוו משמנייהו וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו, ואמינא להו אית לן מנייכו חלקא לעלמא דאתי? חדא דליא לי בדפא, וחדא דליא לי אצמא, כי אחאי לקמיה דר' אלעזר אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין:

הנה בספור הזה לפי דעתי רוצה איש האלקים ללייר תהלוכות בני האדם ומנהיגם בלרכי המים וללמד להם דעת איך שכל איש ואיש אשר בשם ישראל יבונה, ישא ויתן באמונה, ויסתפק במועט, ואז יהי' עשיר, כי ישמח בחלקו אשר נפל לו בנעימים, וכמ"ס (אבות פ"ד כ"א) בן זומא אומר כי איזהו עשיר השמח

והנה

האווזות אשר ראה חותן רבנ"ה במדבר שונות היו בטבען במזונותיהן ובשממן מאווזות הבייתות, כי האווזות הבייתות אף שיש להן אוכל למכירה, וכל טוב ניתן להן מידי בעליהן בלי טרח ודאגה, עם כל זה לא יעבו, ולא ישמנו ולא ירבו פימה ^י עלי כסל, רק על ידי הלפטה האדם, וכל זה למורת רלון, באשר שהטוב והענג יקרבו מיחסן, וכל אשר ימהרו להשמין ימהרו קיין, כי בהן שמן חלק בעליהן, (ואף גם שאין בהם דעת להחזיקן אח זאח, עם כל זה נטע הקב"ה בהן הטבע, לבלי השמין אח גופן מדעתן ורלון הטוב, ולבלי להסב מיחסן על ידי רלון עלמן), לא כן האווזות המדבריות, אף אמנם שמזונותיהן מוטטין ואוכלין בצמח, עם כל זה עבין ושמין הנה מאד, באשר שהן שמין ^י בחלקן, וכתיב (בשלי י"א כ"ה) נפש ברכה תדושין, ואוכלין בשמחה כל רמש וכל זוחל אשר יודמן להן כי לא ייראו פן יקומו נושכיהן, ויקחו את נפשן, ועל זה נאמר (שם י"ד כ"ב) ברכת ה' היא תעשירי, ולא יוסף עצב עמה :

והנה ידוע שכל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה, רק לטובת האדם ולתועלתו, וכדאיתא (ברכות ו') מאי כי זה כל האדם? אמר ר"א אמר הקב"ה, כל העולם בלו לא נברא

אלא בשביל זה, וברא בעולמו בריות משונות זו מזו ובטבעיות מחולקות, כדי שהאדם ילמוד מהן מדות טובות והנהגות ישרות, וכדאמרינן (עירובין ק' :) אמר רב חייא מ"ד מלפנו מבהמות ארין, ומעוף השמים יחכמנו כיו, אמר ר"ה אלמלי לא נתנה תורה לישראל, למדנו צניעות מחתול, וגזל מנמלה כו', לכן בטח הטביע הקב"ה גם בבריה זו טבעים מיוחדת לטובת האדם, ללמוד ממנה מוסר השכל לטוב לו כל הימים :

והחכם

רבנ"ה ידמה העוה"ז למדבר שגדר ממנו התענוגים והעדנים, ועם כל זה האדם הנודד שמה נכון ובטוח שכל אשר ימלא בו, לו הוא, ומורא לא יעלה על ראשו לאכול מכל למח וכל פרי אשר יודמן לידו פן גזל הוא, יען שכל הנמלא בו הפקר הוא לכל, וכדאמרינן (נדרים ג"ה) מ"ד וממדבר מתנה? וגו', כיון שאדם משים את עצמו כמדבר, שהוא מופקר לכל, תורה נתנה לו במתנה כיו, ורלה בזה לרמוז שהאדם לריך השתדלות מאד להכין פרנסתו ומזונותיו רק ע"י יגיע כפו ומעשי ידיו, (*) ושיהי נפשו נכון ובטוח שהם שלו כמדבר, ואז גם אם פת במלח יאכל, ומיס במשורה ישתה יערב לחכו מזכורות אכוסים חיל זרים, וכמו שנאמר (בשלי ט"ז ח') טוב מעט בלדקה

(*) ואמרינן (ברכות ח') גדול הנהגה מיגיע כפו יותר מייש כו' :

בצדקה טרוב תבואות בלא
משפט * :

וזהו מה שמספר לנו רבב"ח,
זימנא חדא הוה קא
אזלינן במדברא לא מקום זרע,
ולא כל פרי עץ, למאכל, וחזינן הני
אווי דשמיטין גדפייהו משמנייהו
וקא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו
ותהי זאת בעיני לפלא באשר
שבמדבר מזונותיהן מועטין ומלמלחין,
ועכ"ז הן עבין ושמינן, ותחיינה חיי
ענן ועדן :

אמינא להו אית לן מנייכו
חולקא לעלמא דאתי?

פי' שאמרתי בלבי כי בטח הוטבע
באוונזה האלו הטבעיות הזאת, כדי
שילמד מהם האדם חיוה מדה טובה,
או הנהגה טובה, שזכה על ידה
לחיי עוה"ב, ומלייר בספורו כאלו
דבר עמקן ושאל לכן להגיד לו מדוע
הטביע בהן הקב"ה היתרון הזה מכל
בעלי החיים? ואיזה מדה והנהגה
טובה ילמוד מהן האדם להתנהג
בעוה"ז, כדי שזכה לרב טוב הגנוז
ללדיקים לעוה"ב :

חדא דלי לי גרפא, לרמוז "דע
מה למעלה ממך" ויהי באוני
הקול דממה דקה מתנועת הכנף
בהנשאו, כבת קול מכרות ואומרת,
בן אדם! אל תיגע להעשיר, ואל

תרדף אחרי המותרות, רק פנה נא
למעלה ובטח בה', ואז שמן יהי'
חלקך, וכשירת הכר אוונז בפרק
שירה על מליאת מזונותיה שלומרת,
ברוך הגבר אשר יבטח בה', והיה
ה' מבטחו :

ויזכר כי בא יבא יום אשר יקרא
בו אל השמים מעל "לחם
דין וחשבון ליוצר מפעלו, ואז מה יתן
ומה יוסף לו בלע מעשקות אשר אסף
מחיל זרים ע"י גזל ועולה, כי לא
פרה יפרה את נפשו באילנות רשע
בעוה"ז, וכמו שאמרו בני קרח
(תהלים ס"ט ט') ויקר פדיון נפשם
וחדל לעולם, ולא יועיל הון ביום
עברה לשחר בהן להשופט כל הארץ
בעוה"ב, וכמאמרו (אבות פ"ד ס"ל)
ברוך הוא שאין לפניו כו' ולא מקח
שוחד ולכן ה' בוכה ריב"ז קודם
פטירתו, והשיב לתלמידיו ששאלו לו,
רבינו נר ישראל כו' מפני מה אתה
בוכה? כו', השיב ואמר להם, אילו
לפני מלך בור' היו מוליכין אותי
שהיום כאן ומחר בקבר כו', ואני
יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון
ואעפ"כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכין
אותי לפני ממה"מ הקב"ה שהוא חי
וקיים לעולם כו', ואין אני יכול
לפייסו בדברים ולשחדו בממון כו'
ולא אבכה? ואם יזכר זה אז לא
יעשה עושר ולא במשפט, ולא יכרע
לאלהי

(*) ואפשר שגם זה מרמזו בדבריו שלא יהנה בעוה"ז בלא ברכה, (וכדר' חנינא שאמר
ברכות ל"ה) כל הנהגה מן העוה"ז בלא ברכה, כאלו גוזל להקב"ה ובנסת
ישראל כו') רק שיהיה שלו הכסף, ר"ל שינכר מקודם ואז יהי' שלו ואח"כ יהנה :

האווזות המדבריות האלה, ולא יקחו מהם מוסר, רק ירדפו כל ימיהם אחרי הכלע, ולא יאמרו לחאוס די, ועוד יגנבו יגזלו ויבלעו חיל זרים, הנה האנשים האלו לא די שלא יגביהו עוף לעלות מעלה מעלה, עוד ירדו מטה מטה, והמה עתידין ליתן עליהן את הדין. הן בעוה"ז שיענשו בגופם, על יד שלא תמלאנה^ז חאוסן, ואז כחשם יענה צפיהן, וירזו מרוב לער ויגון ממניעת רעונם^ז שלא יכלו למלאות חאוסן, ועתידין ליתן עליהן את הדין בעוה"ב, כי אז לא יועילו לו כל כופר להליל את נפשו מדין קשה, ולא יוכל אז לשוב על עותמו, רק היום לעשותם ולא מחר לעשותם, היום לעשותם, ולמחר לקבל שכרם (*):

לאלהי כסף ואלהי זהב ולא ירדף אחרי המותרות, רק יחלל מיגיע כפן, וישתה מים מזכורו ויישן שנת מנוחה, ואז יהי שמן חלקן בעוה"ז:

והרא דלי לי אטמא, ומה התבוננתי, כי לא זאת המנוחה ולא פה (בעוה"ז) המרגע, כי האדם הוא הולך עד בית עולמו, ורק שם הוא צמית עומד (ועיין בבית אבל צווחה א', חלק ו' מספרנו בית יהודה מש"כ שם), וע"כ ישתל האדם כל ימי חייו לעלות מעלה מעלה, כדי שיוכה לראות מחזה שדי, וליהנות מזיו השכינה ובזה יהיה שמן חלקן בעוה"ב:

ובשבאתי אצל ר"א, אמר עתידין ישראל שלא יתנו אל לבם להתבונן טבע

מאמר ו'.

ואמר רבה בר בר חנה, אמר לי ההה לדעתי יכנה החכם רבנ"ח להח"ח בשם טייעא, (א) כי כאשר נהירין ליה לטייעא שבילין מדבר, הן נהירין ליה להח"ח שבילי עוה"ז (שמכונה למדבר וכמו שבארנו בספור

ההוא טייעא, תא ואחוי לך, היבא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי, ב'):

(*) הנה זכרתי מין האווז כהן בלשון נקבה יען שהוא מסיים כהן עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין, וכן מצינו (חולין פ"ט) שזכרו מין זה בלשון נקבה, אוואז בווא, וריאה דידה בארבע, אבל בעין יעקב היא הנירסא כהן עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין, כדמצינו במקום אחר שהזכירו מין זה גם בלשון זכר, אוואז ואוואז הכר כלאים זה בזה (ב"ק ג"ה):

ה' ? וגו', וע"י פחד הדבר גאוונו יתרחקו ממנו כל תאוות עוה"ז, וכן החסיד דוד המלך ע"ה היה מלייר בנפשו כאלו הקב"ה עומד תמיד לנגד עיניו ורואה כל מעשיו, כמ"ש (תהלים י"ז ה') שויתי ה' לנגדי תמיד, וכן הוא הלשון ברמ"א בדיני השכמת הבקר (שו"ע או"ח כ"ל א' ס"א) וז"ל שויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני אלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו, והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו, והוא לפני מלך גדול כו' :

שק"יתא לסלתאי ואנחתא

בכוותא, פי' אחר שליירתי בנפשי שה' עומד לנגדי תמיד, גברה עלי יראת ה' ופחדו עד שמשכתי את ידי מכל מסחר וקנין הממיה את בעליה, ובטחוני היה בה' חזק כי אם אהנה רק בתורתו ואעצדו בלב שלם תמיד, אז בודאי לא יעזבני ולא יעשני אלקי ישעי, ויזמין לי פרנסתי למעלה מדרך הטבע, וכאופן דאמר רשכ"י (ברכות ל"ה) אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה כו', תורה מה תהא עליה ? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים כו' :

אדמצלינא פי' אכל אחר

עבודתי הסתמא ותפלת

בספור רבכ"ח לעיל (בסמוך) ועי"ז יודע ליישר גם בערבה מסילה לאלהיו ללכת בדרך טובים על פי התורה והמלוה, (ב) לכן יקרא להת"ח בשם מיינעא (פי' סוחר, רשכ"ס) ע"ש שידע לישא וליתן בפלפולה של תורה כסוחר במסחר, ובניו הוא על מליט הכתוב (משלי ג' י"ד) כי טוב סחרה מסחר כסף, ואמר לי הת"ח :

תא ואחוי לך היבא דנשקיי

ארעא ורקיעא ! אהדדי, פי' החומר שנתהוה מארעא, והנשמה שהיא בת שמים חלק אלוה ממעל יחדבוק איש לרעהו, וינקשו זה את זה, ויחיו בשלום בזהבה וברעות :

כי הנה ידוע שהנפש והחומר לרות

הנה זו לזה ומתנגדות אשה לרעותה, בלשון שכל אחת תמשך את עצמה למקור מולדתה ולזר מחלבתה, הנפש חרום עינה למעלה ותערג להגביה ענף ולהרקיט שחקים, והחומר כל מגמתו לתאוות ותענוגי עוה"ז, שהן קטורת זרה לנפש היפה, ומורח רוח להנשמה הקדושה, אבל אנכי אחוי לך בליזה אופן לקרבם ולדבקם - כי יחיו בזהבה ובאחיה, וחזאי דעביד כו' כו', ומספר כאלו הראה לו הת"ח ארובות השמים, כלומר שהבינו לדעת שהקב"ה משגיח תמיד ורואה כל מעשי בני אדם, כמ"ש (שה"ש ג' ט"ז) דומה דודי ללבי וגו', משגיח מן החלונות וגו', ואמר (ירמיה כ"ג כ"ד) אם יסתר איש במסתרים, ואני לא אראנו נאם

(תענית ס"ח) רק שכלו נגזים וגזבו לו :

א"ל האי גלגלא דרקיעא הוא

דהרר, דבני חיי ומוזני לא

בזכותא תליא מילתא אלא במזלא

תליא מילתא (סוף כ"ה) :

נמר עד למחר כי השתא ומשכחת

לה, וכדאמרין (עירובין כ"ב)

היום לעשותם, ולמחר לקבל שכרם :

ותפלתי הזכה, בעיתה למיכל ולא

אשכחיתה, וכדאמר אב"י (שם) הרבה

עשו כרשב"י ולא עלתה בידם :

אמרי ליה איכא גנבי הכא ?

הלא כבר נאמר (תהלים ל"ב

י"ד) והבושח בה' חסד יסובבנו,

ובטח יורד לי שכרי מטוב השמים

כאופן שהורד לר' חנינא בן דוסא

מאמר ז'

ובשינוי מעט אמרתי לבאר דברי רבב"ח אלו באופן זה :

עינים, וכדאמרין (סיפה כ"א) את זו

דרש ר' מנחם צ"ר יוסי, כי נר

מצוה ותורה אור כי משל לאדם

שהיה מהלך באישון לילה ואפילה,

נזדמנה לו אבוקה ישל אור בו,

והביני לדעת כי אם אעסוק בתורה

ואקיים המצות אז טוב טוב יהי לי

גם צעוקי :

שקליתא לסלתאי (כלומר

הסולת שלי, וכנוי

הוא למענוגי עוה"ז) :

ואנחתא בכוותא פי' מתחלה

משכתי אינני מכל

מענוגי עוה"ז ולא נהניתי רק להכרח

קיום החומר שלי, ושמעתי לעלת

חז"ל אשר יעלו לנו (אבות ס"ו ס"ד)

ואמרו כך היא דרכה של תורה

פת במלח תאכל, ומים במשורה

תשתה בו :

אדמללינא

אמר רבב"ח אמר לי הווא

שייעא פי' ת"ח וכמש"ל :

תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא

ורקיעא אהרדי, ר"ל שאמר

לו ת"ח אחד אנהגך אביאך ואראך

דרך ה' העולה בית אל, ואלמדך

דעת להבין איך שזוכה למענוג

הרוחני מעוה"ב גם בחיים חיותך,

וכאופן דאמרין (ביב ס"ו) ישלשה

המעימן הקב"ה בעוה"ז מעין

עוה"ב בו, וזה היה ברכתן של רבנן

לר' אמי כי הוו מפטרי מיניה

(ברכות י"ז) עולמך תראה בחייד :

וחזאי דעביד בו בו כנוי הוא

לתורה שהיא מאירת עינים,

כחלון הזה המאיר לאדם לראות על

ידו, וכן המלות, דכתיב (פסלי י"ב)

כי נר מצוה ותורה אור, וכתיב

(תהלים י"ט ס') מצות ה' ברה מאירת

אדמצינא פ"י אחרי למדתי ושניתי, וקיימתי מצות ה' התפללתי כי יתן לי שכר טוב גם בעוה"ז, וכמו שאמרו (שם) אם אתה עושה כן אשריך ושוב לך, אשריך בעוה"ז, ושוב לך לעוה"ב :

אך בעיתה ולא אשכחיה, פ"י בעיתה מולא לכסף לחיות בהרחבה, ולא אשכחיה, רק ארוחתי היה ארוחת ירק בקדש ובלחם לר ומיס לחן היה לי לכלכל את נפשי עוד :

אמרי ליה איבא גנבי הבא ? מאחר שכן הכעיתו לנו חז"ל, ואני מאמין באמונה שלמה שכל דבריהם אמתיים הם, ומדוע לא עשרתי, ולא מלאתי הון לי ? אם לא שבאו גנבים ולקחו כל אשר לי : **א"ל** האי גלגלא דרקיעא הוא דהדר, דכני חיי ומונני לאו

בזכותא תליא מילתא ? כמ"ל, וזה שאמרו אשריך בעוה"ז כוונתם על תענוג הרוחני, ועל תענוג זה אנחנו מתפללים בכל יום שחרית ואומרים והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו כו', ועוד שאם אתה עזיב ע"פ עלהס, אז לא תרדף אחרי המותרות ולא תהיה אף להעשיר רק תקיים בנפשך מה שהורו ואמרו (שם ס"א ס"ה) ויהיו עניים בני ביתך, כלומר שיסתפקו במועט, ואמר בן זומא (שם ס"ד ס"א) איזהו עשיר ? השמח בחלקו, ואם תשמח בחלקך אשר נפל לך בנעימים, אז יהי' אשריך בעוה"ז, וגם טוב יהי' לך בעוה"ב, ש"י מניעתך מעושר ולא במשפט, תחיה חיי מנוחה ושלוה בעוה"ז, והשכר האמיתי יהיה שמור לך בעוה"ב, מפני שהיום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, לכן נשר עד למחר כי השתא ומשכחת לה :

מאמר ח'.

ורגיש, ובעי דנשמטיה לאטמיה, ושדא ליה חלא, (כן הוא הגירסא בפירוש דרבינו גרשום, וכחז מן החול שעל שפת היס) ונחת, נפק בת קלא אמר לן מאי אית לכו בהדי קרשליטא, דדביתהו דר"ח ב"ד, דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי :
הנה

רבי יוחנן משתעי, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא קרשליטא (ארגז נגבים) דהוה מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, והדרי לה מיני דכוורי דמיקרי כחשא (כן הוא הגירסא בכמה דפוסים ש"ס יסן, ועיין בעין יוסף) נחית בר אמוראי לאתויי

הנה לדעתי רולה התנס רבי יוחנן בספור זה לבאר ההבדל הגדול בין ישראל העוסק בתורה ומקיים המצוות ובין העכו"ם (*). דאם שכבר חזר הקב"ה עם התורה על כל אומה ולשון ורלה לתן אומה להם כדאיתא (ע"ז ב'), אך מאחר שלא קבלוה, לכן אפי' אם הם לומדים את התורה, ועוסקים במצוות, בכל זאת אי אפשר להם להגיע לשכר הענוג הרוחני האמיתי, שהוא מחזה שרי וקבלת פני השכינה, כדאיתא (ברכות ס"ו). העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ונהנין מזיו השכינה, והוא מפני ד' טעמים :

א) מפני שהעכו"ם אינם מצווים, ולכן אין הילצה"ר מחגרה בהם כ"כ ונוח להם לכבשו, אבל במי שמוזה בו יחגר הילצה"ר שארית כחו למנוע אורו ממנו עשיות, ולהחטיו במצוות לא מעשיות, באשר אם יחטא אז עונשו גדול, ומטעם זה אמרינן (שם בע"ז) דגדול (השכר) מהמלווה ועושה יותר ממי שאינו מלווה ועושה (באשר כי בהמלווה ועושה ילרו גדול, וקשה לו יותר לכבשו), וא"כ היתכן כי העכו"ם הזה שלא היה לריק שום השתדלות, ועזה וגבורה במלחמת היצר לכבוש ההר הוא יגיע לשכר הרוחני הגנוז לנדיקים לעתיד לבא ?

ב) מחסרון שהרת משפחה, שאין להם יחוס אבות, ואינם פרושים מעריות כישראל, אשר ע"י העדר הזה סתם הקב"ה את פיהם בקבלת התורה שלא יתקנאו בנו, וכדאיתא (ויק"ט פ' בסדר רס"ז ת"ח) וז"ל בשעה שקבלו בני ישראל את התורה נתקנאו אהיה בעם, מה ראו אלו להתקרב יותר מן האומות ? סתם פיהם הקב"ה ואמר להם הביאו לי ספר יוחסין שלכם, שנאמר הבו לה' משפחות עמים כשם שבני מביאין כו' שלא זכו לישראל את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן, וא"כ איך יזכו העכו"ם ע"י למוד התורה לראות פני הקדוש והטהור, וליהנות מזיו השכינה ?

ג) מחסרון שלא לשמה, שלימוד התורה לריק להיות לשמה, ולא ע"מ לקבל פרס, דמלבד שע"י למוד התורה לשמה זוכה לדברים הרבה עד שמגלין לו רזי התורה, וכדאיתא (אבות ס"ו ב"א) וגם זוכה לרוב"ק, וכדאיתא (בילקום על התורה רס"ז ת"ע) הלומד ע"מ לעשות זוכה לרוב"ק, הגה בהיפך אם לומד שלא לשמה עונשו גדול כי כע"ד שאלו ע"מ (ברכות י"ז) הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, ובירושלמי (שבת ס"א ה"ב) הלומד שלא ע"מ לעשות נוח לו שלא נברא וכהנה רבות (**). אבל בעכו"ם הן הלימוד

(*) אשר חיו בימי בעלי התלמוד, עובדי אלילים :

(**) וכן קיום המצוות לריק, להיות רק לשמן, דמנות לאו ליהנות נתנו (עירובין ל"א), ואמרין (ברכות י"ז) תכלית חכמה יראת ה', שכל טוב לכל עושהו ונו',

הלימוד וכן כל המלות ומע"ט שעושים הם רק שלא לשמה, ועי"כ אם נסה דבר אליהם ילאו, כדכתיב (ישעי' ח' י"א) והיה כי ירעב והתקלף, וקלל במלכו ובאלהיו, ואיתא (ע"ז ב') דרש רבי חנינא לע"ל מביא הקב"ה ס"ת ומניחה בחיקו ואומר כל מי שעסק בה יצא ויטול שכרו, מיד מתקבלים ובאים עכו"ם בערבוניא כו', ואומר להם הקב"ה כמה עסקתם? (בעוה"ז) אומרים לפניו רבש"ע, הרבה שווקים תקננו, הרבה מרתלאות עשינו כו', וכולן לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיטעסקו בחורה, אומר להם הקב"ה שוטים שבטולם כל מה שעשיתם לגורך עלמכם עשיתם כו', וכן כל אומה ואומה כו', ואי"כ העכו"ם הזה אשר כל מגמתו רק להנאת עלמו, איך יזכה לשגר הגדול הלפון ללדיקים לע"ל? ויפתחו לפניו שערי השמים ויראה מראות אלקים?

ד) מחסרון המילה, כי אחר שלא היה אפשר להם לראות מחזה שדי גם בחייהם, מפני שלא היו נמולים, ולכן אחר בלעם (בסדר כ"ד ד') נאם שומע אחרי אל, אשר מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים, וכמו שמפרש רש"י שם בזה"ל, ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על

ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושים, לעושים לא לשמה, ולא לעושים שלא לשמה, וכעין זה איתא (אסחים ח') איך יתח מ"מ אין פירות גיוסר בירושלם? שלא יהיו עולי רגלים אומרים, אלמלא לא עלינו אלא לכול פירות גיוסר בירושלם דינו, ומנא עליה שלא לשמה כו', ואמרינן (ע"ז י"ט) במצותיו חפץ מאד, ולא בשכר מצותיו, וכהנה רבות:

איתא במדרש (רבה ריש ס' חצות) ואחא תלוה הה"ד, זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך, וכי לא נקראו ישראל אלא בזית הזה בלבד, והלא בכל מיני חילנות נאים ומשובחים נקראו ישראל? כו', אלא כל המשקין מתערבין זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומה, כך ישראל אינן מתערבין עם העכו"ם, שנאמר "ולא תחחתן בס" [ונדבריהם אלו בארמי

על אפה, קא מנשקה ליה לכרעיה, הוו קא מדחפי לה שמעיה, אמר להו שנקוה ישלי ושלכם שלח הוא, (תורה שלמדתי אני, ושלמדחם אחס, על ידה הוא, רש"י) כלומר אם לא נתנה לי רשוע ע"ז ולא היתה נתרלית לחיות חיי לער, אז היתה מועלת עלי לזון אותה ולהלבישה, והייתי לריך עי"ז לבטל תלמודי :

ואיתא (פנחות מ"ג) כל הזהיר

בציצית, מקבל פני השכינה, ובכל הקדמות האלו יגלו לנו קלת דברי החכם ר"י אשר דבר עמונו במידות, והוא :

זמנא חדא הוה קא אזלינן

בספינתא, כלומר היינו משוטטים ומעיין בחכמת התורה, ואפשר שהוא מדמה את התורה לספינה, כי כמו שע"י הספינה אפשר להאדם לחצוה דרכו גם בים זועף ולעבור ארחות ימים בשלום, כן גם אם האדם יחיה על פי התורה והמורה, אז הוא יוכל לעבור העוה"ז שדומה לים זועף, ויהיה נכון ו בטוח שנפשו לא תטבע בים המאוות, וגם לא תטבע בגלי החרות (שגרמו לגלי הים, כמו שנאמר (תהלים מ"ב ח') כל משכריך וגליך עלי עברו), וע"כ אמר דוד (שם קי"ט) לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני, ואמר רבי יוחנן שאני וחבירי חקרנו ודרשנו במעלת התורה, ועד כמה מאושר הוא האדם העוסק בה [ומקיים מצותיה] ?

ומזינן

בארתי זה שמלינו שנמקים אחד הבטיח הקב"ה לאברהם שזרעו יהיו כחול אשר על שפת הים, (ביאש"ח כ"ב י"ז) וכפ' וילא (שם כ"ה י"ד) כחול, והיה זרעך בעפר הארץ ? כי ההבדל בין חול לעפר הוא שגרגרי החול אינם מתדבקים זה בזה אבל עפר יתדבקו יחד, והוא כמו שאמר הקב"ה שבני ישראל יתדבקו ולא יתדבקו, הא כיצד ? יתדבקו למינס, ולא יתדבקו לשאיו כן מינס] :

ואמרינן (תענית כ"ד) אר"י אמר רב,

בכל יום ויום ב"ק יוצאת ואומרת, כל העולם כולו ניוון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובין מע"ש לערב שבת : **ואיתא** (שם) א"ל דביתוהו עד אימת. ניוול ונצטער כולי האי ? כו', בעא רחמי ילחה כמין פס יד, ויהבו ליה חד כרעא דפתודא דהבא כו', בעא רחמי וסקלוה, נמלא שע"י שהיתה מרולה לחיות חיי לער, ולבלי ליהנות בעלמא הדין משכר עלמא דחתי וזה לשכר הענוג מעוה"ב משלם :

ואיתא (כתובות ס"ג) בספור דברתא

דכלבא שבוט שנשאל לר"ע ואח"כ הלך ללמוד, ובחזרתו הביא עמו כ"ד אלף תלמידים, נפקא לאפיה, אמרו לה שיבכותא, שאלי מחני לביש ואיכסי (מפני שהיתה עניה ולא היה לה בגד ללבוש, כי כל כ"ד שנין שהיה בעלה עוסק בחורה לא הספיק מונוט' ופרנסתה) כי מחאי לגביה, נפלה

והזיגן

ההוא קרשליטא ר"ל הארון. דהוו מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, ורמז הוא על התורה המונחת בארון, שכתוב בה (ספ"ג י"ז) יקרה היא מפנינים, ושם (ח"ו) כי טובה חכמה מפנינים, וכל חפצים לא ישוו בה : *

והדרי

לה מיני דכוורא כנוי הוא על הכהנים נושאי הארון, ולכן מדמה ר"י הכהנים לכוורי, כי כמו שהדגים כל חיותם במים, כן גם על הכהנים לבלות כל ימיהם בחורה (ובעבודה). בחורה כמ"ס (סלאני ב' י') כי שפתי בהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו (ובעבודה דכתיב [שם ב' א'] ועתה אליכם המצוה הזאת הכהנים, וגם הרבה להם הכתוב מלות יתרות מבישראל). והדרי לה מיני דכוורי דמקרי בחשי, ולפי שמלין שכל האדם בכלל ג"כ נמשלו לכוורי, וכדאיחא (ע"י ד'). למה נמשלו ב"א לדני הים? לומר לך מה דגים שנים כל הגדול מחזירו בולע את חבירו, אף ב"א, אלמלא מוראה של מלכות הגדול מחזירו בולע את חבירו, לכן כרי שלא נטעה על איזה אדם ירמזון מליו? מליין ביחוד הכהנים בזמן הכוורי דמיקרי בחשי, כלומר כחושים ורוזים, והוא ע"י למוד התורה שמתשח כחו של אדם, (ספ"ח ד"ו :) ואמרינן ג"כ (נדרים ס"ט). רבא אמר מאן חולין? רבנן, (שעוסקים בחורה, ואינם נהנים מן העולם ובאים לידי חולי, רש"י), רבא לטעמיה

דאמר כמאן מללינן על קלירי ועל מריעי (רופא חולי עמו ישראל, ועל פליטת סופריהם, רש"י) כמאן כרבי יוסי :

נחת

בר אמוראי (פ"י נכרי מהאמוריים) לאתויי, כלומר שר"י ראה נכרי אחד מהאמוריים שרצה ללמוד את ההורה, ולאחויי אליו השכר הרוחני, שיוכל איש הישראלי להשיג ע"י למוד התורה, (וקיום מלוותיה), דאמר רבי מאיר (ע"י ג') שאפילו נכרי שעוסק בתורה הרי הוא כבהן גדול :

ורגש

זה, האחר המיוחד שבדגים, ר"ל הכהן הגדול מאחיו הרגיש את זאת :

ובעי

דנשמטיה לאשמיה, כלומר הגדול רצה להדיחכו שלא ירים רגלו לעלות ולהגיע למעלה העליונה כישראל, וכ"ס שלא יזכה לשכר גדול ככהן גדול, והוא מפני ד' טעמים :

(א) מפני שהוא אינו מלווה, וכדמסיק התלמודא (שם) לומר לך, שאינם מקבלים עליהם שכר כמוהו ועושה, אלא כמי שאינו מלווה ועושה, ומפני שהוא אינו מלווה ואין לו ילד שיעמוד כנגדו לעכב אותו, לכן ילך מהר ללמוד התורה וירץ להגיע שכר הגדולים, אבל באמת היא הנותנת ונותנת מנצחת בשכרו כמדובר :

וגם

שדי ליה חלא, ומשל הוא על יחוס האבות שלהם, שאין מתדבקים זה לזה בחול, כלומר מלכד

(* וכן המצות כתוב עליהם (תהלים י"ט י"א) הנחמדים מזהב ומפז רב

אחס שכל מגמתכם הוא ללמוד
התורה ולקיים המצוות רק מתוך
הרחבה ותענוג, (כיון שכל מעשיהם
המה שלא לשמה כמדובר למעלה)
א"כ איך תזכו לשכר האמיתי, והא חנן
(אבות סוף פ"ה) בן הא הא אומר,
לפום צערא אנרא :

ד) ועתידה דשדיא תכלתא
לצדיקי לעלמא

דאתי, ואמרינן (סוטה י"ז) מה נשתנה
תכלת מכל מיני צבעונים? מפני
שתכלת דומה לים, ויס דומה לרקיע
ורקיע דומה לבסא הכבוד, שנאמר
ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו
כמעשה לבנת הספיר, וכעלם השמים
לטהר, וכתיב במראה אבן ספיר
דמות בסא, ורמז הוא למה שאמרו
חז"ל, דכל המקיים מצות ציצית,
זוכה ורואה פני השכינה, אבל
האמוראי הזה מה יועיל לו למוד
התורה וקיום המצוות לראות פני
אלקים לאחר מותו, (ולזכות לשכר
הגנוז ללדיקים לעתיד לבא) אם לא
היה נמול, ובשום אופן לא היה יכול
לזכות לראות מחזה שדי גם בחייו? (*)
לכן עזב נא בן אדם, עזב נא, שוב
נא ואל תנחות להבא :

מלבד שהם אינם מזווין ועושין, ראה
לרמז בזה עוד חסרון המונע אותם
ליהנות מזיו השכינה, והוא על ידי
העדר יחוס אבות שלהם, (ראפילו
בישראל אין הקב"ה משרה שכינתו
רק על משפחות המיוחסות, כדאיתא
(קדושין ע' :) ועיין במדרש (רבה במדבר
פ' י"ב ד')

ונפק בת קלא ואמר (*) ר"ל
שהב"ק אמר לבר האמוראי

מה אית לכו כלומר אחס שאינכם
בני ברית, מה אית לכו לאחויי התורה
אליכם ולעסוק בה, כדי לחזות בנעם
ה' ולראות פני השכינה? דהנה מלבד
שני החסרונות (א) ממלווה ועושה,
(ב) ויחוס האבות (הנקובים למעלה)
שחסרים לכם, עוד יש ב' מניעות
אחרות המניעות אתכם להגיע לתכלית
הנלחט הנפש שאין לתעלה הימנה :
(ג) **מה** אית לכו (עכ"ס) בהדי

קרטי לית א, דביתיהו
דרחביה, כלומר שאי אפשר להשיג
השכר האמיתי רק ע"י נשים לדקניות
כאשת רחב"ד שתרלית להלטר בהאי
עלמא, עד שלא היה לה גם לחס
לר ומיס לחץ, רק לבלי לבטל את
בעלה, מלמודו וממלאכת הקדש, אבל

(*) נראה לי דכן ז"ל, וכן נראה בעיני יעקב שה' לפניו הגירסא כן, ובגמרא
הגירסא, ונפק בת קלא ואמר לין, אבל גירסא זו מחוסר הכנה לפי הענין, דבר האמוראי
הוא נחת לבדו, לאחויי הקרעליחא, ובוודאי ראה לזכות לעלמא, ואיך ידבר הכ"ק להאגשים אשר
לא ירדו עמו, ולא יהנו ממנו לאחר, "מה אית לכו בהדי קרעליחא?"
(**) ואפשר דמשום ד' עעמים אלו אמרו חז"ל (ירושלמי פאה) אין הקב"ה משהח
שכרן של מצות כנויים :

מאמר ט'

באור לתפלת רבא בתר צלותיה (ברכות י"ז :)

לקנות החומריים מכספו, אזי מוכר
בעה"כ ליתן לו במוקדם, מעט כסף
לקנות עליהם וגסרים ומסמרות
וכדומה, ואחר שיגמר הכלים, ילם
לו בעה"כ שכל המלאכה אשר
קלכ לו :

והנה אם הבעל מלאכה יחזיר אחר
זמן לבעה"כ כל החומריים
כמו שהיו, בהחללותו כי מלבד
שלו נוקפו פן לא ימלא ידו לעשות
הכלים נאים כרלון הבעה"כ, עוד
ירא לנפשו פן ישחית החומריים, ולא
יליחו אח"י למלאכה, הנה אז אף גם
שלא עמד הבעל מלאכה בדבורו, ולא
מלא רלון בעה"כ, עס כל זה לא
יחרה עליו אף בעה"כ עד להשחית,
באשר כי עכ"פ לא הפסיד על ידו.
אך לא כן אם הבעל מלאכה יגזר
ויחתך העלים והגסרים לחלקים קטנים,
וישחיתם עד שאין ראויין למלאכה
עוד ואח"כ יחזירם לבעה"כ, אז
בטח כי הבעה"כ יכעס עליו תמורדים,
ויאמר, הלוואי שלא ראיתיו, הלוואי
שלא הכרתיו, ואז לא הפסדתי על
ידו :

רבא בתר צלותיה אמר הכי
אלקי עד שלא נוצרתי
איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאלו
לא נוצרתי כו' *) באור לדבריו
נראה לי בהקדם דברי המדרש (ויקרא
רבה כ"ז ב') על הכתוב (איוב ס"א ג')
מי הקדימני ואשלם ? כו', מי קלם
לפני עד שלא נתתי לו נשמה ? כו'.
נמלא שירת האדם, היה בחסד
וברחמי ה', וכמו שאמר אדוננו דוד
ע"ה (תהלים כ"ה ו') זכר רחמך ה'
והסדיך בי מעולם המה, וביאר הגאון
מלבי"ם, כי בתחלת יצירת האדם
השגיח עליו הקב"ה בחכמית הרחמים
והחסד מבלי שהיה ראוי אליו, כי
הנעדר לא עבד ה' עדיין, לכן כל
הטוב שהשפיע ה' על האדם בראשית
יצירתו היה חסד חנם בלי קדימת
מפעל ומעשה מהנולד עיי"ש, ומ"מ
ברא את האדם בודאי כדי שח"כ
יעבדנו, כי הנעדר לא יעבד :

ועתה קח לך למשל לאחד שזוכר
בעל מלאכה עני לעשות לו
כסא או מטה ושלחן הנלרכים למלאכה
וכדומה, ואין יד בעל המלאכה משגת

כן

(*) והא דאמר תפלה זו בתר צלותיה נראה לי כדי שלא ילמדו ממנו בני אדם
להאריך בתפלה, שהוא היה, מתנגד לזה כדמצינן (שבח י"ד) רבא חזיא לרב המנוגא
דקא מאריך בצלותיה אמר מניחין חיי העולם (כלומר המורה דמתיב, כי היא
חייך ואורך ימך" חייך בעוה"ז, ואורך ימך בעוה"ב שכלו ארוך, מהר"א) ועוסקים בחיי
שעה כי התפלה אינו רק לחיי העוה"ז (לרפואה ולשלום ולמונות, רש"י) אבל בתר צלותיה
העריך תפלה מיוחדת, ולא על חיי העוה"ז רק שהקב"ה יתמוך אשוריו וינחמו נמשגלי נדק
וקדאמרינן (שם ק"ד) בא לשדרר מסייעין אותו :

כן

וכן ממש היה צבריתא האדם, שלא היה לו שום זכות ומפעל טוב להבראות ע"ז, ואעפ"כ צראו הקב"ה ונתן לו נשמה כדי שעל ידי זה יתקן רוחו ונפשו אח"כ, ועל ידו יתעלו כל צרואי מעלה ומטה בכלל, כי זה כל האדם, וכל העולם כלו לא נברא אלא לזוואתא לזה (ברכות י:). כי במעשיו הטובים ישפיע קדושה וחיות בכל העולמות, ובהיפך יקלקל חלילה ויחריב כל העולמות וכמ"ש ספרי המוסר, לכן אם ילך בדרך לא טובה יתאבלו עליו כל צרואי מעלה ומטה, והקב"ה מתחרט ומתנחם למה צראו, וכן הוא אומר (בראשית י"ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו', וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, ויתעלז אל לבו:

וזהו

שמספר לנו התלמודא, כי רבא צתר ללוותיה, כאשר התבונן על מעשיו, לירר בנפשו כי לא די שלא תיקן את נפשו אחר יצירתו בעוה"ז, ולא די שאינו עומד לכה"פ על קו השווה כמו שהיה טרם שגור, עוד קלקל והרע את מעשיו ופגם את כל העולמות: *

וזהו

שאמר אלהי עד שלא נוצרתי איני בדאי להבראות פן לא אטיב דרכי ולא אחקק, ומה תועלת יהי' ביצירתי? ועבשיו שנוצרת, כאלו לא נוצרתי, כלומר והלואי

עמדתי באותה מדרגה שהייתי טרם שגורתי, כי אם אמנם שלא תקנתי כלל בהעדרי, אך גם לא פגמתי, אבל (כאשר נולדתי) יראתי כי לא די שלא תקנתי עוד פגמתי והרעתי את מעשי, וע"ז עפר אני בחיי, דהנה ידוע מכללי התלמוד, כל העומד לגזוז בגזוז דמי (כתובות נ"א.) כל העומד לשרוף בשרוף דמי (סנהדרין ק"ב:) וכהנה רבות, והנה האדם אשר יצירתו מן העפר וסופו לעפר גם בחייו נדמה לעפר, מפני שעומד להיות עפר, אבל הלדיקים הגמורים באמה לא יתהוו לעפר גם לאחר מיתתם, וכדמלין בתלמודא (שבת קנ"ד) בהנהו קפולאי (חופרים) דהוו קופלי בארעא דרב נחמן, נחר בהו רבי אחאי (גער) בהו רבי אחאי שהיה נקבר שם, רש"י (כו', א"ל ולא אמר רב מרי עידי לדיקי דהוו עפרא? כו', א"ל) ההוא שעה אחת קודם תחיית המתים: **היוצא** לנו מזה שהלדיקים גם לאחר מיתתן לא יתהוו לעפר, כ"ש שלא נחשבו לעפר בחייהם, ולהיפך החוטאים שגם בחייהם הרי הם כעפר, מטעם שהעומדים לקזור כקזור דמי, כ"ש במיתתם, ועל זה היה מלטער רבא ואמר בתפלתו, ואם לא די שלא תקנתי עוד סרתי מדרך הישר חלילה ונחלכלכתי בחטא, אזי עפר אני גם בחיי, ק"ו במיתתי:

ואמר

(*) ואם אמנם שהי' לדיק וחסיד שהיה יכולת בידו לברא נכרא (סנהדרין ס"ה:) וכל מעלי דיומא כפורי הוי אחי ליה שלמא ממתיבתא דרקיע (חולין ס"ה:) עם כל זה היה סוד פן חטא ופגם חלילה בכבוד המקום, וכדליתא (נדה ל') שמשיעיס הולד טרם שיצא לאיר העולם תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כלו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך ברשע:

עד הנה מרק ברחמיך הרבים (מרק, כמו ומרק ושטף צמים ויקרא ו' כ"א) כלומר טהר כלי המחשבה שלי (לבי ורעיוני) שילחו לעבודתך הטהורה לכה"פ מעתה, אך חנא ה'! לבלי לטהר אותם על ידי יסורים וחליים רעים, חלילה כלומר כלם ביחד, דהנה אף אמנם שהיסורים ממרקים עוונותיו של אדם, וכדאיחא (ברכות ה'). עם כל זה חמול נא עלי, ותן לי ריוח בין הדברים, ותפרע ממני רק מעט מעט, כדי שיהי' לי כח לעמוד בהם, וכדאיחא במדרש (רבה בראשית ע"ה י"ג) על הכתוב וריוח תשימו בין עדר לעדר, מהו וריוח תשימו? אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יהיו צרות באות על בני, לא תביא אותן זו אחר זו, אלא הרוח להם מצרותיהם:

ואמר עוד הרי אני לפניך ככלי מלא בושא וכלימה, כי הכלי המלא בושא וכלימה, העומד מרחוק לא יכול לחדור ולראות מה שבהוכו, אם הוא ממולא בדברים יקרים או בפחותי ערך, או בדברים שנפשו של אדם קלה בהם, כן גם אפשר שגני אדם יכבדוני באשר לא יוכלו לחדור בקרב לבי, כי האדם יראה רק לעינים, אבל אחת ה' הביוח ובודק גנוי נסתרות, וחדע כל מחשבות ב"א, אפשר כי הרי אני לפניך ככלי מלא בושא וכלימה, לכן אם באמת מלא בושא וכלימה, הגני אחפלל אליך מלכי וקדושי, יהי רצון שלא אחטא עוד, שאז יעברו עונותי פי הכלי, ולו יראה מעשי המכוערים חלילה גם לבני האדם:

ואמר עוד ומה שחשאתי לפניך

מאמר יוד.

באור למאמר דרבי יוחנן במס' פסחים דף קי"ח.

ונראה לי דרבי יוחנן לשיטתו אזיל דאמר (תענית ב') שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן של חיה, ושל גשמים, ושל תחיה"מ, כו', במערבא אמרי, אף מפתח של פרנסה, דכתיב (חזקיהו קס"ה ט"ז) פותח

ואמר רבי יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאלו נגאולה כתיב המלאך הגואל אותי מכל רע (בראשית מ"ה ט"ז) מלאך בעלמא, ואלו במזונות כתיב (שם פ' ט"ז) האלקים הרועה אותי (הקב"ה בעלמו): (*)

(*) וכבראשית (רבה פ' כ' כ"א) איחא מאמר זה בשם רבי שמואל בר נחמן, וז"ל ר"א הק"ש גאולה לפרנסה כו' ר"ש בר נחמן אמר וגדולה (פרנסה) מן הגאולה שהגאולה ע"י מלאך והפרנסה ע"י הקב"ה, גאולה ע"י מלאך שנאמר המלאך הגואל אותי, מכל רע, פרנסה ע"י הקב"ה שנאמר פותח את ידך:

קשורה בנפשו, אז יחס לבו בקרבנו וילבש בגדי נקס וילא בעלמו להליל ידידו, לא כן אס נשבה אחד מבני מדינתו מהמון העם ומפחותי ערך אשר אין לו התקשרות עמו, אזי ישלח רק שר לבאו להליל את נפשו:

בן וכן בזמן ישראל עושים רלונו של מקום, ואז מכוונים בשם בנים, אז כביכול בעלמו ילבש בגדי נקס וילחם את מלחמתם, לא כן בזמן שאין ישראל עושים רלונו של מקום ואז הם בגדר עבדים (וכדברי רבי יהודה בקדושין ל"ו.) (***) אז רק ומלאך פניו יושיעם: (***)

ולכן

(*) **וקשדה** לי מאי טעמא מיתו בני מערבא ראי' לדבריהם דמפתח של פרנסה לא נמסרה לשליח מהכתוב פותח את ידך, שהוא מקרא בכתובים, ולא מיתו ממקרא מפורש שכתוב בחזרה, האלקים הרועה אותי מעודי, דמיתו ממנו רבי יוחנן? ואפשר משום דמקרא האלקים הרועה אותי מעודי, הוא ראי' דמפתח של פרנסה לא נמסרה לשליח רק באדם, והייתי אומר יען שהוא מבחר היצורים, ולכן מוין ומכלכל אותו בדרך כבוד, וכדאמרין בעלמא (שבח נ"ג): **אדם אית ליה מזלא**, אבל כל הנריות בכלל אפשר שהם יזונו ע"י שליח, ולכן הביא ממקרא דפותח את ידך שכתוב שם **ומשביע לכל חי רגון**, ואעפ"כ **פותח את ידך**, ולא ע"י שליח:

(**) ואע"ג דר"מ ס"ל בקדושין (שם) שנין כך וזין כך קרוים בנים? אעפ"כ אינו דומה האהבה והרחמנות על בנו המסיר למשמעתו ויתפאר בו, לכן אשר ימרה את רוחו ויכעיסהו תמורוים ובושה יבסה פניו:

(***) ואע"ג דכשאלו ישראל ממזרים היו בגדר עבדים, אחרי אשר ראו כל הנסים אשר עשה ה' להם ואעפ"כ חטאו ואמרו (שם י"ד י"א) המכלי אין קברים במזרים לקחתנו למות במדבר וגו', וע"ז נאמר (תהלים ק"ו ז') אבותינו במזרים לא השכילו נפלאותיך וגו' וימרו על ים בים סוף, ואעפ"כ השיב להם משה ואמר (שמות שם פסוק י"ד) ה' ילחם לכם ואתם תחרשו? וכתיב (שם פסוק כ"ז) וינער ה' את מצרים בתוך הים? ודור חזקיה שהיו כלם לדיקים דכתיב (ישעיה י"ד כ"ז) וחבל על מפני שמשך, ואמר רבי יצחק נפחא (סנהדרין צ"ד) חבל על של סנחרב, מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבחי בנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה נעץ חרב על פתח ביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בחזרה ידקר בחרב זה, בדקן מדן ועד באר שבע כו' ולא מלאו א"ש ואשך שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה כו', ואעפ"כ קתיב (ס"ב י"ב) ויצא

זכות אבות אוי יסלת הגאולה ע"י
מלאך, אבל מפתח של גשמים ושל
פרנסה, שלא נמסר כלל לשליח, נאמר
מיד אח"י משיב הרוח ומוריד הגשם
בעלמו, וגם מכלכל חיים בחדר
בעלמו, וכיון שזכיר גשמים ופרנסה
שמפתחות שלהן לא נמסרו לשליח,
זכיר ג"כ מיד אח"י מחיה מתים
ברחמים רבים, מפני שגם המתים
יחיה הקב"ה בעלמו, דמפתח של
תחיה"ם גם כן לא נמסר לשליח ;

ולכן יעקב אבינו שהיה מקטין
א"ע ולאמר (בראשית ל"ב י"א)
קטנתי מכל החסדים ומכל האמת
אשר עשית את עבדך, והזכיר מקודם
זכות אבותיו אלקי אבי אברהם,
ואלקי אבי יצחק (שם סוף יוד) אמר
אח"כ המלאך הנואל אתי מכל רע :
ואפשר דמשו"ה אחר שנאמר
בשם"ע אלל גאולה,
וזוכר חסדי אבותי, נאמר אח"כ
ומביא גואל (פ"י גאולה ע"י שליח)
לבני בנייהם, דכיון שהגאולה יבא מלד

מאמר י"א.

באור לתלמודא דמס' גטין ז' ב"א העומדים עלי כו'.

ממילא היה זה גם תשובה מספקת
למר עוקבא לבלי למסרם למלכות
אם גם דמלערו ליה טובא ?
ונראה לי לבאר דבריהם הקדושים
בהקדם התלמודא דמס'
(ברכות י"ד) הנהו בריווי דהוו בשבכותיה
דרכי מאיר, והוו קא מלערי ליה
טובא, הוה קא בעי ר"מ רחמי עלייהו
כי היכי דלימוחו, אמרה ליה ברוריה
דביתהו מאי דעתך ? משום דכתיב
יתמו חטאים, מי כתיב חוטאים ?
חטאים כתיב, ועוד שפיל לסיפא
דקרא, ורשעים עוד אינם, כיון דיחמו
חטאים, ורשעים עוד אינם כו', והבאור
כ"ל ע"פ דברי (קהלת ז' כ') שאמר
אין

ישראל ליה מר עוקבא לר"א בני
אדם העומדים עלי, ובידי
למסרם למלכות מהו ? ישרטט
וכתב ליה, אמרתי אשמרה דרכי
מחטא בלשוני, אשמרה לפי מחסום
בעוד רשע לנגדי (תהלים ל"ב ב'),
שלח ליה קא מצערי לי טובא,
ולא מצינא דאינקום בהו, שלח ליה
דום לה' והתחולל לו (שם ל"ז ז') כו',
הקושיא מפורסמת, הלא הכתוב דום
לה' והתחולל לו, כתוב בספר תהלים
קודם הפסוק, אמרתי אשמרה דרכי
וגו', אח"כ היה ליה לר"א לכתוב ליה
במחלה הכתוב שכתוב תחלה ? ואז

מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' ? זה היה מפני שה' שלם להם מדה כנגד מדה,
וכדליתא בתלמודא (שם) תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פירעה שחירק בעלמו, נפרע הקב"ה
ממנו בעלמו, שנחרב שחירק ע"י שליח, נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח, (ועיין שם במהרש"א) ;

אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כלומר שלא ימלא גם לדיק אחד בכל הארץ אשר יעשה כל ימיו רק טוב, ולא יחטא מכל המלות כלום גם בשוגג, והנה ה' הטוב הרולה להיטב עם בריותיו מה יעשה להרבות שכרו בעוה"ב, ישלח לו מלאכי זעם ליסרוהו בעוה"ב, כדי למרק עונותיו ועי"ז יבא שלום בעוה"ב, כידוע ממה וכמה מאמרי חז"ל :

היוצא

לנו מזה דהני רשיעי שלוחי דרחמנא נינהו, כדי שיפספס האדם במעשיו ויזכה לכל השכר השמור לו לעוה"ב, ובפרט באדם גדול כרבי מאיר, אשר עליו בודאי נאמר וסביביו נשערה מאד, הקב"ה מוקדק עם סביביו כמוט השערה (יבסוח קב"א) בידאי נשלחו ליה הגהו בריוני ללערהו למטרה טובה, להללחם נפשו :

וכן

הטיבה אשת רבי מאיר בדבריה לאמר לו, כי בזה שיחפלו על הגהו בריוני שימותו, יתנגד לרצון הבורא, ויוסף על חטאיו חטאת עוד, באשר כי המה רק כמקל חובלים,

אשר רוח חיים אין בו, ובלי דעת, הוא ימלא רצון מניפו, וכמו שנאמר הוי ! אשור שבט אפי' (ישעיה יוד ה') וכן אשה מולא בדוד שאמר (ש"כ טז יוד) מה לי ולכם בני לרויה כי יקלל ? וכי ה' אמר לו קלל את דוד, ומי יאמר מדוע עשית כן ? לכן דע לך אישי כי אשה בעלמך הסבות להביאם עליך, כי בידאי חטאת ויסרך ה' במשפט, וראה נא ראה איך אדונו דוד התפלל על אויביו שרלו להרע לו ולקחת את נפשו, ואמר בתפלתו יתמו חטאים מן הארץ, (ולא אמר חושאים) ר"ל תן לי רוח נכון ולב ישר לבלי חטא מדברי תורתך גם בלי דעתו *) ואם יתמו החטאים ממני אז ורשעים עוד אינם ללערגי וליסרני :

ולכן

אנו מתפללים בתפלת ש"ע של ר"ה ובל הרשעה בלה בעשן תבלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, כלומר תפלתו ובקשתו הן רק, כי הרשעה בעשן תכלה, ואז ממילא לא ילעגו ממשלת זדון להעניש לעושי רשעה כי תהיה ללא לזרק, ועי"כ תעביר ממשלת זדון מן הארץ : (***) ולכן

(*) וכן מצינו במקום אחר בתהלים (קי"ט יוד) שהתפלל דוד באופן זה, ואמר בכל לבי דרשתיך, אל תשגני ממצותיך :

(**) ובדברינו אלה ניחא לי הא מלתא דקשה לי כמה שני על מרגל דבעל האלשיך ז"ל, שמפרש הכתוב יבמר נא רע רשעים (תהלים ז' יוד) שדוד התפלל שיגמר הרע מהרשעים כמו שהתפלל אח"כ שיחמו החטאים מהחוטאים, ולפי דבריו קשה א"כ מדוע הביאה ברוריה ראה לדבריה מהכתוב, "יתמו חטאים" שכתוב במזמור ק"ד ולא הביאה הכתוב הקודם לזה, הנאמר במזמור ז' ? אבל לפי מש"כ אתי שפיר באשר שאי אפשר להתפלל שיגמר הרע מהרשעים טרם יתמו החטאים, כאשר שא"ל להתפלל שיכלו השבטים והמקלות מן הארץ כדי שלא יעגש אדם בהם, ולכן הביאה מהכתוב, "יתמו חטאים" וגו', ואם יכלו החטאים אז ממילא לא יהיה צורך להענישם, ורשעים עוד אינם, נמצא שלולא הכתוב מיתמו חטאים, לא היינו יודעים הבאור

שַׁלַח ליה קא מצערי לי טובא, ולא מצינא דאינקום בהו, ולכן אס גס אפשר שבסוגג נטיו רגלי מעט מדרך הישרה, לא יתכן כי יעגש לי כפלים כחטאתי, הלא הוא אל אמונה ואין עול, ובטח לזה נור לליר, רק להרע לי מעט, והס סרבו ליסרני, וכמ"ס (וזירה א' ס"ו) אני קצפתי מעט, והם עזרו לרעה, ובודאי אינס שלוחים דרחמנא הס"ו):

שַׁלַח ליה אעפ"כ אל חתן את פ"ך למטיא את בשרך, והרחק מן הכעור ומן הדומה לו, רק דום לה' והתחולל לו. כי הוא האל הכותן ובודק גנוי נסתרות ויודע מחשבות ב"א ועלילותיהם, ואס הלקק עמך השכם והערב עליהם לבית המדרש כלומר עסוק בחורה, והם כלים מאליהם, וכדאמרין (ברכות ה"א) כל העוסק בחורה יסורים בדלים הימנו:

וּלְכֵן אפשר לומר כי בתחלה כאשר שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר ססס, בני אדם העומדים עלי ובידי למסרם למלכות, השיב ליה מהזקקא, אמרתי אשמרה דרכי וגו', ללמדו דעת כי בודאי שנה באיזה מזה, ולכן שלח אותם הקב"ה ליסרהו, והס רק שלוחי דרחמנא נינהו, ולמה לך לכעם עליהם, אולת אדם חסלק דרכו, ועל שלוחי דרחמנא יזעף לבו? הלא טוב טיב לך לפשפש במעשיך, ולהטיב דרךך, ואז לא יגעו בך לרע, וכן אמר דוד המלך ע"ה, בעת קמו עליו מרעים לאכול את בשרו, אמרתי אשמרה דרכי, כלומר אפשפש במעשי, ואשים משמרת למשמרת לדרכי, כי בודאי נטו רגלי מדרך הישרה מעט, ולכן שלחם ה' לנגוע בי לרע, למען יסופר חטאתי ויסלח לי, וזה טוב טוב לי יותר מחטא בלשוני למסרם למלכות בעוד רשע לנגדי:

הנכון מהכתוב יגמר נא רע רשעים, ובא זה וגלה על זה, שהיא היא מעין התעלה שהתפלל עליה אח"כ שיגזר נא הרע מהרשעים ע"י שלא יהיו חשמים כמדובר.

(*) וכן ראיתי בראב"ד שהשיב על שאלת הרמב"ם בחקירתו בהלכות תשובה פ"ו, שמתמה למה נפרע הקב"ה ממזרים שהרעו את ישראל אחר שה' לזה וגור עליהם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, (בראשית ס"ו י"ג), וכתב הראב"ד ע"ז יען שהוסיפו המזרים להרע לתם יותר מאשר לזה ה' כאמור, הוי אשר שנט אפי' וגו' והוא לא כן ידמה כי אס להשמיר וגו', ועיין ברמב"ן על הכתוב ועבדום וענו אותם:

ורלי בראה לומר ע"ס מה דאמרין (שבת ל"ב.) מנגלין זכות על ידי זכאי ורחובה על ידי חייב, לכן אס אלה ה' ליסר את עמו על ידי המזרים בודאי רעים וחטאים היו המזרים גם קודם לכן, רק לא נתמלא סאתם עד שהענידו את ב"י בפרך, ואז האל המושיע נפרע מזריהם, ויזילא אז עמו בששון:

מאמר י"ב.

באור למאמר התלמודא דמסכת (ב"ם ג"ט) תנור שחתכו

חוליות כו'.

גרסינן

במס' ב"מ. תנן התם. תנור שחתכו חוליות

ונתן חול בין חוליא לחוליא. רבי אליעזר מטהר. וחכמים משמאין כו', עד סוף כל המאמר :

הנה

אף אמנם שנסתר מעינינו דרך בעלי התלמוד והלוקם בקדש, וגם אין לנו כנפים להגביה עוף ולהדקיע שחקים לשום משכננו בין מלאכי חלקים (מאן מלאכי השרת?—רבנן! יודים כו') ולבוא בסוד אלוה, וכבר אמר רבא בר זימנא אם ראשונים בני מלאכים.

אנו בני אנשים כו', ואמר רבי יוחנן (עירובין ג'ג) לבן של ראשונים בפתחו של אולם, ושל אחרונים בפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סדקיה. וא"כ היסכן כי אנשים פשוטים כמונו נראה אור בהיר בשחקים, ונרד לסיף דעתם? אבל אמרתי אתנהלה לאטי, ואגש כעור קיר, אולי יקרה ה' לפני נקב קטן כמלא מחט, אשר בו תחדור קרני השמש, ושצב נגה תאיר על חשכה לבדנו :

הנה

לדעתי הקלושה מעולפת בדבריהם הקדושים אלו, שקלא וטריא בין ר"א וחכמים, אם גוף טהור וקדוש מלדיק וחסיד יש לו גיכ טומאה במוטו ככל האדם

לטמא טומאת שבעה לכל הנוגעים בו, ועל ידי שהלדיקים גם במיתחם קריון חיים (תענית ה' י) לכן אמר ר"א שגם במיתחם טהורים הם ככל החיים, וחכמים מטמאין, שהרי הם ככל אדם, והלדיקים במיתחם רק קריוס חיים ולא חיים ממש, וגם אין לנו רק עיני בשר, ולא נוכל לחדור בקרב לב איש פנימה לראות אם הוא לדיק באמת או רשע באמת, לכן מספק עלינו להחמיר על עצמנו ולטמא לכל הנוגעים בגוף המה מכל אדם, וכמו שיביאר בהמשך דברינו אי"ה :

הנה

כבר בארנו בספרנו מנחת עני על סדר התפלה, בשלש ברכות הראשונות מש"ע, ובתחימת ספר בית אב ל חלק שני מספרנו בית יהודה. השכל הישר מדוע האדם מטמא רק במוטו ולא בחייו? נוטה, יטן כי הנשמה הטהורה היא חלק אלוה ממעל, ולכן כחה גדול לדחות ממנה כל הקליפות וכחות הטומאה אשר תבאנה חוץ להתדבק בגוף האדם, וכן כתוב (תהלים צ"א ה' ו' ז') לא תירא מפחד לילה וגו', מדבר באפל יהלך מקטב יסוד להרים, (מדבר, מקטב, שמות שדים הם, זה מזיק כלילה, וזה מזיק בלהרים, רש"י) יפל מדרך אלק (יפל לשון חניה, רש"י) אלך לא יגש :

אלך

שמעא הוה אחי לביתיה [לאחר פטירתו] (כחובות ק"ג) וכהנה רבות תמלא בדברי חז"ל. ובשעת החמיה, דאמר ר' חייא בר יוסף (שם ק"א) עתידין צדיקים שיעמדו במלבושיהם כו', כלומר בגופם ובחומרם (ועיין בעץ יוסף שם), וכמו שגופו ונשמתו חיו באחיה ורעות טרם שב האדם אל העפר, כן יעמדו אחוזהם ודבוקים איש לרעהו אשר נפל לו חבל בנעמיהם *):

ודמו חז"ל במליחם חומר האדם לתנור מפני כמה טעמים, (א) כי כמו התנור נעשה מן עפר, ושדירתו (זו היא מיתתו) וישוב אל העפר, כן האדם ילירתו מעפר, וסופו לעפר, (ב) כמו שהתנור עיקר עשייתו הוא להכין ולתקן מזון הגוף, כן ילד הקב"ה גוף האדם להכין ולתקן מזון הנפש, כי בלעדי הגוף לא היה אפשר לו לקיים המלות, ובתשובה שהשיב משה למלאכי השרת (שם ס"ח) שאמרו תנה הדרך על השמים, ואמר להם בין עכ"ס אחס שרוים? כו', כלום אחס עושים מלאכה שאחס לריכין שבות? אב ואס יב לכס? ונלח אחס בזה. (ג) ובתנור הזה שאס נעמא מתוכו אין לו תקנה אלא שצירה, כן וכן האדם אס חטא ועמא אח נפש, ופגס אח נשמתו אחת דתו להמית, ובתשובה הנבואה שהשיבה להשואלים לה (ירושלמי סוכה פ"ב ה"י) הנפש החוטאת מה תהא עליה? השיבה ואמרה הנפש

אך כאשר הנשמה תתפרד מהגוף ותטוף בגווי מרומים, לחכות בלל שר', אז תתדבקנה אל החומר הקליפות וכחות הטומאה, ולא תתפרדנה לנלח, ועי"ז טמא טמא יקרא. אבל הלדיק האמתי אשר כל מעשיו ומפעליו המה רק למלאות רלון קינו הוא מוכך את חומרם בחייו עד שיתהוו לבוש רוחני לנשמתו הקדושה, לעמוד לפניו ולשרתה בקדש כל הימים, הן במוחו, והן בשעת החמיה, במיתתו כדמלינו (שם קנ"ד) הנדור קפולאי (פ"י חופרים, רש"י) דהוו קפלי בארעא דרב נחמן, נחר בהו ר' אחאי בר יאשיה (נער זהו רבי אחאי שהיה נקבר שם, רש"י) אתו ואמרי ליה לרב נחמן נחר בן גברא, אתא ואמר ליה מאן ניהו מר? א"ל אנא אחאי בר יאשיה, א"ל ולאו אמר רב מרי, עתידי צדיקי דהוו עפרא, א"ל ומנו מרי דלא ידענא ליה? א"ל והא קרא בתיב וישוב העפר על הארץ כשהיה? כו', א"ל ההוא שעה אחת קודם תחיית המתים, וכן מלינו (כ"ב נ"ה) ההוא אמנושי דהוי חשיש שכבי, כי מטא למערתא דרבי מרפון בר מתנא תפשיה בדיקניה כו'. וכן מלינו דרבי אלעזר ב"ר שמעון (כ"ס פ"ד) דהוי גני בעלייתו עשרין ותרתין שנין (ודן דינא בלי סהדי) וגופו לא נסרת, ורבי כל בי

(*) וכן איתא (סנהדרין צ"ב) תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן כו', (אלא הנשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעמיד לנא, רש"י).

הנפש החוטאת היא חמות. (ד) וכתנור הזה שילא מטומאתו בשצירתו, כן מיהת האדם מכפרת על כמה וכמה עבדות על ידי מיתחו :

(ה) **ואפשר** לומר עוד דלכן כנו גוף האדם בשם תנור יען שכל תאוות וחמדות של האדם המתעבים אותו מדרך החיים אל ירכתי בור, באים לו מלד החומר הבורע כתנור, ובלשון הזאת כבר לוח הנצי"א (הושע י' ד') על החוטאים בנפשותם ואמר, כלם מגאפים כמו תנור בערה מאפה, וגו' כי קרבו כתנור לבם בארבעם וגו' כלם יחמו כתנור, ואכלו את

ישפטיהם, כלומר השפטים המונעים אותם מלהפיק תאוהם אשר יזמו לעשות, ואפשר דלכן הלבישו חז"ל את המליצה על האי גברא שמרבה סעודתו בכל מקום ומרגיל את עלמו לתאוות האכילה, וקראו לו בשם בר מידם תנור' (ספ"ט *):

ואחרי ההקדמה זו נתנה ראש ונשובה לתחלת המאמר, תנור (כלומר גוף האדם) שחתכו (בעה"כ ר"ל הקב"ה) חוליות, וכנוי הוא על הלדיק שמת ונפשו תתפרד מגופו, אבל החומר שלו אינו כחות לעפר דק דק, רק הוא קיים ויש לו ג"כ התדבקות מעט אל נפש החיה, בזה

(*) ובדברינו אלו אראה בעיני הכחות רמו קל למראות אלקים אל אכנס (בראשית ט"ו י"ז) ויהי השמש בלילה, ועלטה היה, והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הנזירים האלו, ואיתא במדרש (רבה ט"ז) שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן אמר ד' דברים הראה לו גיהנום, ומלכות, ומתן תורה, ובית המקדש, א"ל כל זמן שבניך עוסקים בשמים הם ניצולים משמים, פירשו משמים הם נידונין בשמים.

הנה ידוע דעת רבינו יונה ז"ל דעס הקרננות הוא לתועלת האדם בראותו משפט העולה ונחוסה, אז החי יתן אל לבו שדרך זאת היה ראוי לעשות לו על אשר חטא ואשם לה', אך ה' ברוב רחמיו והסדיו יעשה עמו חסד ויקח את נפש הבהמה תחת נפשו, וא"כ על ידי הקרבן יבא שפלות ומורא שמים בלבן, ולא ישוב לבסלה עוד, ולא יצטדק את נפשו לומר שוגג הייתי, וכלי דעת עברתי כי אם אחד יסול בלילה באחד מן הפחחים וישבר עטם מעצמיו, היתכן כי ישוב בלילה אחר בדרך הזאת עוד, באמרו כי למרות רגזו, וכלי דעת נפלתי אחמול שמה, ועל כן דנו חז"ל ואמרו (ב"ק י' :) אדם מועד לעולם, כי האדם אשר חטן לו ה' בחכמה ודעת לריך להתכוון אחרית דבר בראשיתו, והחכם עיניו בראשו, ומעטס זה אמרו (סוטה ג') אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח ששיות, ר"ל לכלי לשקול במאזני שכלו מה לקרב ומה לרחק? אבל לא חייבה תורה קרבן על המזיד, כי אין חקנה זו מועיל למשגע ואיש הרוח חולה מסוכן הוא ואין זו תרופה למחלתו הכבדה, והאיש הזה אם גם שבע יסול ויכשל באבן נגף לא ימנע את עלמו מלכת שם עוד.

ואפשר שלכן הביאו כל חכמי לב הנדירים והנכונות להכנת שפלת הנפש, כי החכם עיניו בראשו וירגיש שיצור מתגבר עליו ישא דעו למרחוק, ויקדים לזכח ולהקטיר לה', כי על ידי

בזה פליגי ר"א ותכמים, ר"א מטהר גופו וחומריו דס"ל שאין כח בשום טומאה לעמא חוליות אלו כיון שאין נפרדות בהם שערין יש להם חבור והתקשרות מעט, לכן הרי הוא כמי לכל דבר, וכל הנוגעים בו והמתעסקים בקבורתו טהורים הם, וכן השיב אליהו ז"ל לר' יהושע הגרסי הספור

הוא באריכות במדרש (שיום משלי ט') על שאלתו, והלא אתה אמרת לי שבהן אתה, ומדוע לקחת לר' עקיבא לאחר שנהרג על כחפך, והולאת אותו מבית הסוהר (וטמאת את נפשו?) א"ל חייך שאין טומאה בצדיקים (ועיין בעקדה שער המאה וחמשה על הפסוק ויעל משה בערבות

פעולתו לקרבן והקרבנות, יתבונן, כי אם יחטא חזי אשם אשם לה' ויהיה מהוייב ראשו למלך, ונפשו עליו תחלל ועי"ז תבא שפלות והכנעה בלבו, ויתגבר בארי לכבוש את יצרו הרע ולא יחטא:

ואפשר שזהו הטעם שזוהר החזק על קרבן עולה ויורד, שלפני היה די תורים וכני יונה, ולדל עשירות האיסה, והעשיר הי' צריך להביא קרבנו מן האלף כשבה או שפירח עוים לכפרת חטאתו? יען כי בלב העני גם פעולה קטנה יבוא מודך בלבו, ובנקל יעירר לעזוב את דרכו הרעה, לא כן העשיר אשר לבו חזק מזר צריך פעולה גמורה להכניע את לבו ולהתנחם על מעשיו, לכן בהמה שמה קרבנו, הבלל העולה מדבריו כי הנוזי על כל הקרבנות לא היה רק להכב על ידיהם ענוה ושפלות הרוח, ויבואר לנו עי"ז טעם לדברי ריב"ל שאמר (פנחסין ס"ג) בזמן שביהמ"ק היה קיים, אדם מקריב עולה שבו עולה בידו כו', אבל מי שדעתו שפלה, באילו הקריב כל הקרבנות בלם. והוא כמשיכ שאם תכלית כל הקרבנות היה לסבת השפלות, לכן מי שזכה למדרגה זו גם בלי הקרבנות קרבן, מה יתן לו ומה יוסף לו הקרבן עוד? (וכן כתב שם הרי"ף עי"ש). וסיים התלמוד שם ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ודכתיב אלוקים לא תבזה, וכתב המהרש"א ז"ל שהוא ע"פ המדרש, ב"ד מואם בכלים שבורים, ומדת הקב"ה אינו בן, שהוא אינו מואם בכלים שבורים, עכ"ל. והטעם ג"ל פשוט, כי מלך ב"ד משתמש בכלים נאים לכבודו ולהנאתו, וליקר תפלתו גדולתו, לכן כל מה שהם נאים יותר יתענג בהם יותר, לא כן בהקב"ה אשר כל המצות והחקים נתן לישראל רק לחועלת עולמו, וכמאמר אלוקים (אויב כיב ב') הלא יסכן גבר, כי יסכן עלימו משכיל? (שם פסוק ג') החפץ לשדי כי תצדק, ואם בצע כי תחם דרכיך? וכמענה אליהוא לחיוב (שם ל"ח ו') אם חמאת מה תפעל בו וגו' (שם פסוק ו') אם צדקת מה תתן לו? ואמרינן (סוף סוכה) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, לכן כל מה שדעת האדם יותר שפלה, ורוחו נמוכה יתעלה נפשו ונשמתו יותר, ולכן לא ימאס הקב"ה תפלתו.

ודורשי רשומות דרשו על הכתוב (ויקרא א' ב') אדם כי יקריב מכם קרבן לה', שנמילת "מכם" רמו ליה הקב"ה למשה שלא יס-חמום בשמעו את כל דברי ה', אשר יזוה עליו על דברי עולה וזכתי, וישאל איזה תועלת יהיה לזדם בהקרבנות הבהמה? ומה טעם יש בה? לכן פתח ואמר, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', כלומר אם יסגב לאדם

בערבות מואב וימת שם משה
ענד ה' :

וחכמים משמאין כי אין כח
בהחזקת המעט
מנוף הדרך אל נפשי לדחות ממנו
הרוח רעה שלא תחזק בו במיתתו,
ועל ידי כן הרי הוא ככל אדם שיטמא
אדם וכלים במיתתו :

וזהו תנור של עבנאי ועזה בא
התלמודא ומפרש דמזלוקתס
הוא באיש לדיק וישר שמת רק
בעשיו של נחש. וכן הוא לקמן

בז"מ דף פ"ד בר"א ברבי שמעון כאשר
אמטיוהו למערתא דאבוה, אשכחיה
לעבנא דהדרא למערתא, וכתב
המהרש"א שם לרמוז שלא מת זה
אלא בעשיו של נחש, ולא גוע בעינו,
אר"א אם הלכה כמותי חרוב זה
יוביח. הכונה בזה "ל" ע"פ מה
דמלין שהכתוב השיה את האדם
בכלל לעין השדה, כמ"ס (דברים כ' י"ט)
כי האדם עין השדה, ואמר איוב
(איוב י"ד ז') כי יש לעין תקוה, אם
יברת ועוד יחליק, וינקחו לא
החל

לאדם שיטערך לזבח את יצרו ולהשגיל את רוחו, יקריב קרבנו מן הבהמה, כי על ידי הבהמה
שיזבח תמורת חמרו יעשה רושם בחמרו הבהמיות, וישוב אל ה' וירחמהו.

ויען כי בהקרבת הקרבן העקר הוא המחשבה לכן חס יקריב המקריב בלי שום דויו,
ומחשבה טוהרה פטול הוא לא ירעה, ואפשר שמעטס זה מחשבה זרה פוסל בקדשים, אע"פ
שכל מקום מחשבה רעה אין הקביה מאטרך למעשה, פדאיתא (קרישין ס'). דשאני הכא, יען
דעקר הקרבנות הקרבנות הוא רק להסיר מחשבותיו הרעות, לכן חס יזבח ולא יתוזה ולא יתחרט
ממעשיו הרעים א זה תועלת יהי' מקרבנותיו, ועל קרבנות אלו כבר צוה הנביא (יוסיהו ז' כ"ב)
ואמר, כי לא דברתי את אבותיכם וגו' על דברי עולה וזבח, ואמר (סוכה ז' ז') היראה ה'
באלפי אילים וגו', וכן נאמר (חז"ים ב' ט') לא אקח מביתך פר ממכלאתך עתודים וגו'.

וכמו שהקרבן הוא תועלת לזבח יצרו הרע, כן התורה הקדושה היא סגולה
מנוסה וכדוקה להרחקת גלוה וגסות הרוח מן האדם, וע"כ אמרו (תענית ז') למה נמשלו ד"ת
למים? כו', לג' משקין הללו במים ביין ובחלב, כו' מה ג' משקין הללו אין מתקיימין אלא
בפחות שכלים, אף ד"ת אינן מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה, וכן אמרו
(סוטה כ"א) אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמששים עצמו כמי שאינו. וזה לדעתי
כונת ר"ש בר אבא בשם ר' יוחנן שכיון בדבריו ואמר, ד' דברים הראה הקב"ה לאברהם,
גיהנום ומלכות נכללים במחזה תנור עשן ולפיד אש על ידי שזעירים כתנור
ובאים מלד הנה"ר שיבער בלב האדם בתנור, וכאשר הראה לו הקב"ה התלפים הרעים הראה
לו ג"כ התרופות מהם, והם מתן תורה וביהמ"ק, (פי' הקרבנות) שעל ידיהם יכנס לבס,
וישפילו עצמם וירחיקו א"ע מכל מדות הרעות פרסורי דעבירה, וכדאמרין (קרישין ל' ז')
בראתי לו יצה"ר, בראתי לו תורה תבלין, והקרבנות מפורשים הם בתורה,
שנאמ' לתקן נפשות החטאים בנפשותם, ולכן א"ל כל זמן שבניך עוסקים בשתים,
הם ניצולים משתים.

השיט. איזה מהן משובח ? אמר לה זה שיוצר מן המים, אמרה ליה מן המים צר, מן השיט לא כל שכן ? נמלא לפי דבריה שחתה"מ הוא כדריה חדשה, והיינו בסתם בני אדם, אבל הלדיק שאינו שב לעפר, וכדאיתא (שבת קי"ד) בהנהו קפולאי דהוו כפלי בארעא דרב נחמן כו' שהביאנו לעיל, אללו חתייתו אינו כדריה חדשה, רק כעץ זה אשר אם יכרת ועוד יחליף :

והנה מלין שהכחוב מדמה את הלדיק לעץ עושה פרי, וכמו שאמר הכחוב (תהלים א' ג') והיה בעין שתול על פלגי מים אשר פריו יחן בעתו, וכחוב עוד (שם צ"ב י"ג) צדיק בתמר יפרח כארז בלבנון ישגה, ואמרינן (ביב ט') אם נאמר תמר למה נאמר ארז ? ואם נאמר ארז למה נאמר תמר ? אם נאמר ארז, ולא נאמר המר הייתי אומר אי מה ארז אין עושה פירות, אף לדיק אין עושה פירות (עיין בביאור המפרשים שם) לכך נאמר תמר, ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז, הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף (אם נקלך, רש"ב"ס) אף לדיק אין גזעו מחליף, לכך נאמר ארז :

ועל כן אפשר לומר כי בדבר הזה יחלקו ר"א וחכמים, אם רק הלדיקים יקומו לחתיה, או כל ישראל באין הבדל ? דר"א סובר דחתה"מ אינו אלא רק ללדיקים, ורבנן סברי דכל

תחדל וגו' (*) (שם מסוק יוד) וגבר ימות ויחלש, ויגוע אדם ואיו ? וגו' (שם מסוק י"א) ואיש שכב ולא יקום עד בלתי שמים לא יקילו וגו', וכן אמר (לעיל י' ט' יוד) כלה ענן וילך כן יורד שאל לא יעלה, לא ישוב עוד לביתו, ולא יכירנו עוד מקומו, ואמר רבא (ב"ב ט"ז) מכאן שכפר איוב בתה"מ :

אבל אהנו מאמינים בני מאמינים שיחיו המתים, ויקילו הגרדמים, וכמו שיש לעץ חקיה, כן יש גם חקיה לאדם, וכילפותא דתלמודא (בריש פ"ק חלק) מכמה קראי בהורה, אך מי ומי המה אשר יקומו ? בזה יש מחלוקת האמוראים, דאיתא

(כתובות ק"א:) אמר ר"א, עמי הארצות אינם חיים, כו', א"ל רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי, משום דכתיב יחיו מתוך, ולא חילוק במתי ישראל בין עמי הארצות, לשאינם עמי הארצות, ואפילו מי שאין להם טל תורה עתידים לחיות, והא דכתיב מתים כל יחיו וגו' בעכו"ם הוא דכתיב, (ועיין שם ברי"ק ובעץ יוסף), וגם רבי אבהו סובר (תענית י') דחתה"מ אינו אלא לצדיקים, ואיתא (סנהדרין צ') א"ל קיסר לרבן גמליאל, אמריתו דשכבי חיי, הא הוו עפרא, ועפרא מי קא חיי ? א"ל ברמיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה, שני יולדים יש בעירנו אחד יוצר מן המים, ואחד יוצר מן

(*) וכן אמר בלדר השוטי (איוב ח' י"ח י"ט) אם יבלענו ממקומו וכחש בו לא

רמימך, הן הוא משוש דרכו, ומעפר אחר יאמחו.

אמרן ליה אין מביאין ראיה

מחרוב, בלשון שאלין לו פה

ולשון, ונעדר ממנו כח הדבור לכן

נעדר גם מאתנו כוננו לדעת, אל

מה ירמזון האות והמופת שלו, ואולי

בזה שנעקר ממקומו כוון לרמז בזה

שהלכה כמותנו שאם היה נשבר או

נקלץ וגזעו נשאר בדרך היה הלך

אחר, אבל עתה שנעקר ממקומו עם

גזעו, אפשר שכוון בזה לרמז שהלכה

כמותנו, כי הנה העץ עושה פרי

וגזעו מחליף כל זמן שגזעו נשרש

בדרך, ואם נעקר ממקומו וכחש בו,

מעפר אחר ילמח זה הוא לאחר

שנשרש בדרך שם עוד, כל זמן שלא

נעדר ממנו הלחלוות שלו, ולא נפסק

ממנו כח הלחימה, אבל אם נעדר כל

אלה אם גם שעה אחת, אזי אין עוד

תרופה כי ישיב וילמח עוד. כן גם

הלדיק אינו עושה פירות, רק בחיים

חיותו, אבל כיון שמת אינו עושה עוד

פירות, ונעשה חפשי מן המלות ככל

אדם (שבת ל'), ואמרין (עירובין כ"ב.)

היום לעשותם, ולא מחר לעשותם,

וגם גייתו תתהוו לעפר שעה אחת

קודם תתה"מ, ויסתלק ממנו כח

התנועה וההרגשה, לכן גם במיתתו

הרי הוא ככל אדם, הנעדר מהם

במיתתם כח הרוחה להרוח רעה,

(והלדיקים במיתתם רק קרוים חיים,

ולא חיים ממש) והתחיה יהיה גם

להם ככריה חדשה ככל האדם. חזר

ואמר להם ר"א אם הלכה כמותי

אמת המים יוביחא, כלומר מן אמת

המים אלו נוכח לדעת למי הלך? אם

יעקרו המים ממקומם ויסובו לאחור

סימן

דכל ישראל יקומו לתחיה, ובוה תלוי

מחלקותם אם גוף הלדיק יטמא

במותו אם לא, וכמו שיבואר בהמשך

דברינו אי"ה :

ולאמת דבריו אמר ר"א אם

הלכה כמותי חרוב

זה יוביחא, כלומר שעושה פירות וגזעו

מחליף, כן גם הלדיק שנמשל לעץ

פרי, עושה פרי וגזעו מחליף, ואם

גזעו מחליף הנה לא יסולק לחלוחותו

ויניקתו ממנו וא"כ גם כשמת לא

נעשה עפר, וכשיקים לא נעשה בריה

חדשה, א"כ חיי חי הוא ג"כ במיתתו,

ואין התי מטמא טומאת מת ?

ואפשר דלכן נחר בחרוב זה

לאמת דבריו יותר מכל

עץ עושה פרי ? כדי לחזק דבריו

בק"ו, ומה חרוב זה שאלין בו כח

להוליא פירות בילדותו, רק בזקנותו

כשיגיע לשבעים שנה, וכדאיתא

(בברות ח'). חרוב זה בשעת נטיעתו

עד שעת גמר פירותיו שבעים שנה,

עם כל זה בזקנותו יחליף כח ויוליא

פירות, לדיק שעושה פירות (ר"ל

מעשים טובים, וכן כתיב (ישעיה ג'

יור) אמרו צדיק כי טוב, כי פרי

מעלליהם יאכלו, בילדותם, וכל זמן

שמזקינים חכמה נחוספת בהם,

וכדאיתא (שבת קנ"ב) אינו דין שהחכמה

תחיה את בעליה כעץ זה לאחר שנקלץ,

וגזעו יליץ וחליף :

נעקר חרוב ממקומו כו' לרמז

בזה כי אף אם נעקר העץ,

בכל זה מעפר אחר ילמח, כן גם

גוף הלדיק כנ"ל, א"כ הרי הוא כחי

ומדוע יטמא במותו ?

טבו אהליך יעקב, ואמר רבי יוחנן (סנהדרין ק"ה :) צקס לומר, שלא יהי' להם בתי בנסיות ובתי מדרשות מה עזבו אהליך יעקב, ואם הי' הלדיך נדמה למת גם בחייו א"כ לא פעלה המיתה על הלדיך שום השפעות בגופו, לכן כמו שהמת הזה לא נטמא בעת שהיו לו מהלכים בין העומדים האלו, כן מהראוי שלא יטמא גם אחר שנפרד ממנו והלך בדרך כל הארץ:

המזן כותלי ביהמ"ד ליפול, לרמוז בזה דאם ההלכה נחבטים א"כ הרי הם ככל אדם, ומדוע לריך למות באהל התורה דוקא ולא יחי' חיי ענג ועדן ככל האדם?

גער בהם רבי יהושע, אמר להם אם ת"ח מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה שיבכם? הלא לורך ביהמ"ד הוא לתועלת המי להחזירו למיטב, וכדאיתא (ברכות ס"ו:) ואמר רבי חמא בר חנינא למה נסמכו אהלים לנחלים? (נחלים נטיו, כהלים נטע ה', רש"י) לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים (בתי מדרשות, רש"י) מעלים את האדם, מכף חובה לבף זכות:

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי מן השמים יוכיח, דכי קביר למשה צמאי עביל? (הקצ"ה) (סנהדרין י"ט) הלא ע"כ ז"ל שהלדיך לא יטמא במיתתו, וע"כ לא הי' לריך לשום טבילה, (והא דהשיב רבי אצבו להבוא מינא (שם) בגורא, עיין מש"כ בזה באריכות בספרי

מנחת

סימן הוא שהלדיקים אינם מטמאין במיתתן, וא"כ הנוגעים בהם לא יטרכו לטהרה ולטבול במים, ולכן המים ישובו לאחוריהם:

חזרו אמת המים לאחוריהם, א"ל אין מביאין ראיה מאמת

המים, כיון שאין להם כח הדבור לברר כונת מעשיהם, א"כ אפשר לומר כי נהפך הוא שהלכה כמותו, ורמזו בזה שחזרו לאחוריהם כי הלך אחנו, כי לו יהי כדברייך חבטל הטהרה מטומאת המת מכל וכל, באשר שאין אנו בקיאים מי הוא הלדיך גמור שמת בעטיו של נחש, ומי שהוא גוע בעטיו? ע"כ עלינו לדון את כל האדם לבף זכות, דאפילו לזה שגודע לנו לרשע גמור, מהני לו רגע תשובה בלבד, ולדיק מחקרי כדאמרין (קדושין כ"ט:) המקדש את האשה על מנת שאני לדיק, אפילו רשע גמור מקודשת שמה הרהר תשובה בדעתו, וכ"ש בסתם בני אדם שעלינו לדון אותם ללדיקים גמורים, וא"כ תחזור הטהרה לאחור ונעקר פרשה שלמה מן התורה? ולכן אם גם יש לנו מופת חותך שאלו מהו בעטיו של נחש טמאים הם, וגם הנוגעים בגופו, מטעם לא פלוג, דאם לא הא לא יתקיים הא, חזר

ואמר להם (רי"א) אם הלכה כמותי כותלי ביהמ"ד יוכיח, באור לזה ע"פ מה שדרשו חז"ל (ברכות ס"ג) על הכתוב יאדם כי ימות באהל" אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהן, ואהל הוא בנוי לביהמ"ד, דכתיב (במדבר כ"ה) מה

הטומאות והקליפות מתבטלות ויהיו
לאפס ואין, טרם יקרבו לקדושתם,
ואיך יטמאו? וא"כ אין לריבין
לעבילה, לא בן בני האדם קרולי
חמר שאין כחם גדול כ"כ לבטל
הטומאה טרם שיגעו בה לכן מתדבק
אלהם רוח הטומאה, ולא תחזור עד
אשר יטבל את בשרו במים :

אותו היום הביאו כל טהרות
שטיהר ר"א „מה שנגעו
בנוף לדיק" ושרפוס באש :

מנחת עני בבאור סמיכות ג' זרכות
הראשונות דע"כ ל"ל דדיתוי בעלמא
קא מדחי ליה, דאיך יעלה טבילה
באש לאש אוכלה אש? כי אש תאכל
האש טרם שיקרב אליו היאך יטבל
בו (?) ולאמת דברי ר"א יצאתה ב"ק
ואמרה הלכה בר"א בכל מקום :

אז עמד רבי יהושע על רגליו
ואמר לא בשמים היא כו'
שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים וכל

מאמר י"ג.

באור לדברי התלמודא (סנהדרין ק"ז) אמר דוד לפני הקב"ה
גליא וידיעא קמך דאי בעי למכפיי ליצרי טו'.

לו כלך אלל יחיד כו', אי"כ היה די
תשובתו לכפר כל עונו, ומדוע תלה
עליו עוד קללת אלקים כל הימים,
לבלי לסור חרב מביטו עד עולם?
לכן נראה לי דמה שדוד בא על
בת שבע, לא היה עונו באמת
גדול מנשא, באשר שזה היה על ידי
רצון של מעלה, כדאמרינן (לעיל שם
בסנהדרין בספור) שאמר ליה הקב"ה
דמסינא לך בדבר עבירה, אבל הוא
רצה אח"כ לנקות את עלמו מהעון
מכל וכל, מעטס דכל היוצא למלחמת
בית דוד גט כריתות כותב לאשתו
(שבת ג"ז), ולכן רצה שיהרג אוריה
במלחמה, כדי שיהי' גט אוריה חל
למפרט, אמנם טעה בזה בשמים,
(א) כיון דעון בת שבע כבר היה בידו
היה

דר"ט רבא מאי דכתיב לך לבדך
חטאתי כו', אמר דוד לפני
הקב"ה גליא וידיעא קמך, דאי בעי
למכפיי ליצרי הוה בייפינא, אלא
דלא לימרו עבדא זכי למריה,
דזריהם אלו נפלאים המה, דאש היה
זה על ידי רצון ה' משום דלא לימרו
עבדא זכי למריה, אי"כ מרוע חרה
עליו כ"כ אף ה', עד ששלח על ידי
נחן הנביא לקללו קלות נמרצות,
ואמר (שמואל ב' יב י"ב) ועתה לא תסור
חרב מביטך עד עולם (שם סס' י"א),
הנני מקים עליך רעה מביטך וגו',
ובפרט לפי דברי התלמוד (ע"ד :)
דאמרינן שם, לא דוד היה ראוי
לאותו מעשה כו', אלא למה עשה?
לומר לך שאש חטא יחיד אומרים

מוכיחו לו הנביא ע"ז? אבל לפי מש"כ לעיל, דברי הנביא מוכינים היטב, דזה שבא על בן שבע באמת לא היה פנוי גדול כ"כ, כיון שזה היה על ידי רלון ה' דלא לימרו עבדא זכי למריה, או להורות תשובה ליחיד כנ"ל, ולכן לא הזכיר נחן העון זה כלל, רק על זה אמר כי חרה אף ה' עליו (א) מה שהרג את אוריה, (ב) מה שנשא אח"כ לבת שבע לו לאשה, שעי"ז יחשדוהו הבריות שחטאו לא היה משום דלא לימרו עבדא זכי למריה, או להורות תשובה, רק יאמרו שכל זה עשה רק למלאות תאוות, וסופו מוכיח על חטאתו, וזהו מה שאמר הנביא, מדוע בזית את דבר ה' וגו', (א) את אוריה החמי הכית בחרב, שעון זה נחשב לך כאלו הרגת אותו בידך ממש, (ב) אחר שהרגת אותו לקחת לך לאשה, וא"כ יאמרו הבריות שכל זה עשית רק למלאות תאוותך כמדובר, ולא לשם שמים, וכן אמר רב (שם בשב"ח) כי מעיינת ביה בדוד לא משכחת ביה בר מדאוריה, דכתיב (ס"א ט"ו ה') רק בדבר אוריה החמי (שגרס לו שיהרג, אבל בבבא שבע לא חטא, רש"י) עי"ש. והשתא א"ש דבאמת אי צעי דוד בתחלה למכפיי ליצרו, הוי כייף ליה, רק שכוונתו הייתה לשם שמים, דלא לימרו עבדא זכי למריה, או כדי שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אלל יחיד, אך הקללות באו עליו מפני שהרג לאוריה ולקח אח"כ את בת שבע לו לאשה, שמעשיו אלו היו נגד רלון ה' :

היה מוטב שישאר אוריה חי, ולא יוסף עוד לדעתה, משיהרג על ידו במלחמה, כי על ידי שימחה ממנו העון מהאשת איש יכניס תחתיו עון שפיכת דמים, (ואם גם שלא הרגו בעלמו בידים רק הוא היה הגורם בדבר, מ"מ אנו רואים שהכתוב תלה עליו עון זה כאלו הרגו בידיו ממש, כמ"ס (שם ס"ק ט"ו) את אוריה החמי הכית בחרב, והוא באשר שהפעולה ילא ע"י גזרתו, כמ"ס (שם י"א י"ד ט"ו) ויהי צדק ויכתב דוד ספר אל יואב וגו' הבו את אוריה אל פני המלחמה החזקה, ושנחם מאחרי ונכה ומת). (ב) כיון דנשאה אח"כ לו לאשה א"כ איך יאמרו הבריות שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה, אלא משום דלא לימרו כו' או כדי להורות תשובה ליחיד, הלא סופו מוכיח על חטאתו שחטא רק למלאות תאוות, דאם שכל כונתו היה רק לשם שמים, מדוע נשאה אח"כ לו לאשה? וכל זה למדתי מדברי נחן הנביא שאמר לדוד בשם ה' (שם י"ב ט"ו) מדוע בזית את דבר ה', לעשות הרע בעיניו, את אוריה החמי הכית בחרב, ואת אשתו לקחת לך לאשה? ולריבין לכאורה להבין (א) מדוע לא הזכיר לו הנביא בתחלת דבריו את העון שבא על בן שבע, שעון זה היה קידם טרם שנהרג אוריה במלחמה? (ב) אחר שאוריה נהרג הייתה אשתו מותרת להנשא לו, וא"כ בזה שנשאה אחר פיתת אוריה לא חטא כלל, ומדוע

מאמר י"ד.

באור לתלמודא (ע"ז כ') אמרו עליו על מה"מ כו'.

אמרו עליו על מלאך המות שהוא מלא עינים כו'.

מכל מפרשי התלמוד לא ראיתי אף גס אחד מי שמבאר דבריהם הקדושים אלו. ונראה לי דהנה בעל המאמר הזה רצה לתאר לפנינו ע"פ ההגיון כמו וגבורתו של ה"ה"ר ותחבולותיו והסתדלותיו להסית את האדם לסור מדרך הישרה, ומיוס גיחו מצטן אמו עד אשר ישוב לעפר, יארוז עליו במסחרים, ולא ירפנו רגע, עד אשר ילכדנו ברשת זו טמן לרגליו, ואז כי כאשר יקום איש על רעהו ורלחו נפש, כן יקום עליו ה"ה"ר וישחית רוחו וגויתו, ע"כ מהראוי לאדם להשמר ולהפחד מפניו עד מאד, וכמו שיען אוחנו החכם שלמה ואמר (משלי כ"ה י"ד) אשרי אדם מפחד תמיד, ויהחזק בילדותו בכל כחו לעמוד כנגדו, ויקיים צנפשו אשרי איש ירא את ה' (תהלים קי"ב א'), ואמרינן (לעיל י"ג) אמר רב עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (כשהוא בחור צעיר, כלומר ממחר להכיר את בוראו קודם ימי הולדתו, רש"י), ריב"ל אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש (כנצור, רש"י), ודברי חכמים בלשון חכמה, והוא אמרו עליו על מה"מ שהוא מלא עינים כו' :

דהנה ידוע שהוא ה"ה"ר והוא המה"מ, וכדאיתא (כ"ב ס"ו)

יורד ומטעה עולה ומשטין, נוטל רשות ונוטל נשמה, ואמרו עליו שהוא מלא עינים, כלומר שעיניו משוטטות על כל מדרך כף רגל האדם בשקידה רבה, להטות רגליו מדרך הישרה (כמו על אבן אחת שבע עינים (זכריה ג' ט'), ופירש"י, סופו להחריב על אחד שבעה, וכן ת"י על אבנא חדא שבע עינין חזין ליה), ועל ידי שכלאך המות יחמיד לארוז בלי מחס, לכן אמר עליו במלילתו, שהוא מלא עינים :

ובשעת פטירתו של אדם (כן הוא הנוסחא הישנה, ולא בשעת פטירתו של חולה כמו שהוא בספרים שלפנינו), כלומר בשעה שלא מצטן אמו, ואפשר לפרש ג"כ בשעת פטירתו, כלומר בשעת לידתו, כמו פטר כל רחם (שמות י"ג ב'), וכמו פוטר מים ראשית מדון (משלי י"ח י"ד) :

ובשעת פטירתו של אדם, עומד למעלה מראשותיו,

כלומר משעה שהאדם ילא לאויר העולם תיקף עומד ה"ה"ר למעלה מראשותיו, דאיתא (סנהדרין צ"א) אל אנטוניוס לרבי, י"ה"ר מאימתי שולט בו באדם משעת ילדה. או משעת ילידה ? (לאויר העולם) כו', אלא משעת יציאה, ודבר זה למדנו אנטוניוס, והכתוב מסייעו, שנאמר לפתח חטאת רובי (והוא רק סימן לדבר

וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבאות):

ובין שחילה רואה אותו נודעו,

להבין זה נקדים מחלה

התלמודא (ברכות ס"א): דאמרינן שם

יצה"ר דומה לזבוב, ויושב על שני

מפתחי הלב, והבאור לזה כי כמו

שהזבוב מהדבק אל הפלע יותר מאל

אבר בריא ושלם, כן הילה"ר יושב

ומארג על מפתחי הלב, כלומר אם

הוא פתוח וגיטה לבאן ולכאן, ופסח

על שתי סעיפים, אז נוח הוא לו

להתדבק בו, וכמו שהזבוב מהתדבק

אל הגרעית עוקן וגו', ואינו זו

משם עד שתהיה לזרעית ממארת,

כן הילה"ר אם ימלא רק פתח קטן

כחודו של מחט פתוח לפניו לכנס

בלב האדם, אז יעמיק וירחיב שם

משכנו, ולא זו משם עד אשר יפתחו

להשחית דרכו ולכפיר באלקי ישראל

לאמר, כי לא יראה יי' ולא יבין אלקי

יעקב, וכדאיתא (שם ק"ה) שכן אומנתי

של יל"ר היום אומר לו עשה כך,

ולמחר עשה כך, עד שאומר לו עבד

עכו"ם והולך ועובדה. ואמרינן נמי

(סוכה נ"ב) יל"ר בתחלה דומה לחיט

של זוכיא ולבסוף דומה כעבותות

העגלה, ויען שנקל לו להילה"ר

להתדבק אל האדם שיש לו חילי הנפש

מעט, לכן אמר, כיון שחולה

רואה אותו:

בין שחולה רואה אותו נודעו,

כלומר שיפחד להעמיק הרע

ולהוסיף רע עוד, ופותח פיו לפלפל

ולהחוכח עמו, אבל מה יעשה השטן,

זורק הטפה של מרה לתוך פיו בזה

שמראה לו הפסד מלוה, כנגד שברה

בטה"ז

לדבר כי לפתח יציאתו לעולם

מיד יל"ר שולט בו):

ועומד למעלה מראשותיו כלומר

למעלה שלא יראנו מיד,

באשר שמתחלתו יסתיר העצירות,

ויעטפם בעליה של חכלת. וחרבו

שלופה בידו, אבל באמת הנה חרבו

הנחדה לטבוח טבח, ולהמית נפש

האדם, וכדאיתא במד"ר (בראשית נ"ב י"ב)

יצה"ר דומה לליסמים שפוק:

וטפה של מרה תלויה בו, מבואר

ע"פ דברי הכתוב (ישעי' ה' כ')

הוי! וגו', שמים מר למחוק, פי'

תאוות האדם ומעשיו הרעים, שהן

באמה מרים כלענה וסם המות

להשחית רוחו נפשו וגויתו, וכמ"ס

(ההלים ל"ד כ"א) תמותות רשע רעה.

המרים האלי שמים למחוק, וזהו

שאמרו וטפה של מרה תלויה בו

בחרב, כלומר החרב הממית באה על

ידי הטפה של מרה ששם הילה"ר

למחוק, (ומחוק כלומר התורה והמלות,

שעליהם נאמר (שם י"ט י"א) ומחוקים

מדבש וגופת לופים שמים למר,

ואומרים שרע ומר הוא לאדם לישא

עליו עול מלכות שמים, לעסוק בחורה

ולקיים מצותיו, כי ע"י התורה יושם

כחו ויחלש גופו, וכדאיתא (סנהדרין כ"ו)

למה נקרא שמה תושיה? שמחשת

בחו של אדם, ועל ידי המלות אנחנו

נבדלים מכל האומות, ודעינו שכות

מדתיהם, אשר ע"ז התפלה השנאה

לעם ישראל, עד שכל דור ודור

עומדים עלינו לבלוענו, וכמו שנאמר

(פלאמי ג' י"ד) אמרתם הוא עבד

אלקים, ומה בלע כי שמרנו משמרתו

(שבת כ"ג) הללו שקטנו עלמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו, והללו שלא קטנו עלמן לסעודה יעמדו ויראו, וכתב המהרש"א ז"ל שם דהיינו יראוויבשן כמש"נ ויראו שוגאי ויבשו, וגדולה מזו אמרו (ב"ב ע"ה), ואש בחופה למה? אמר רבי חנינא מלמד שכל אחד ואחד נכיה מחופתו של חבירו, אוי לה לאותה בושח, אוי לה לאותה בלימה, ואם לנדיקים כך לרשעים על אחת כמה וכמה:

ומקשינן ממנו מה כלומר רק

מהטפה ולא מהחבר, א"כ ע"כ שכוונתך שרק נפשו תשחת בקרבנו מהטפה והגוף ישאר בחיים, ולכן אמר אח"כ ממנו מסרית, יוסיף עניות על החטאים וכדלעיל, ואם היה החטא ממית ממש, א"כ כיון שימות מחטא ראשון, איך היה אפשר לו לשנות בחטא, א"כ נימא דפליגי על אברה דשמואל שאמר, שאמר ליה מה"מ אי לא דחייש ליקרא דברייתא הוה פרע להו בית השחיטה כבהמה, א"כ נראה מדבריו שהחטא הוא החרב שממית גופו ממש, וכדאיתא במדרש (ויקרא רבא פ' ל"ה ו') הסייה והספר ניתנו מכורכין מן השמים, א"ל הקב"ה אם שמרתם מה שכתוב בספר הרי אתם נצולין מן הסייה, ואמרינן (ברכות ל"ג) אין הערוד ממית, אלא החטא ממית:

ובשני דילמא ההוא שיפה מחתכת להו לסימנין,

כלומר הטפה של מרה שזרק לחוך פיו גורם לו לחתוך הסימנין שלו, דאמרינן

בפסוק, ויבינהו כי מרה חתיה אחריתו על ידי עבודת אלקים וכדלעיל, ועי"ז יסתם את פיו, ולא יפלט עמו עוד: **ממנו** מה כלומר מן הטפה זו תמות נפשו (ועי' שהרשעים גם בחייהם קרוים מתים, לכן יקרא להחטא בשם מת), וכדאי' (לעיל ג') אמר רב יהודה אמר שמואל כו' למה נמשלו בני אדם לדגי הים, לומר להם, מה דגים שבים כיון שעולים ליבשה מיד מתים, אף כ"א כיון שפורשים מן התורה ומן המלות מיד מתים, ואמרי' ג"כ (ברכות ס"א) מעשה שנזרה מלכות גזרה על ישראל שלא יעסקו בתורה כו', ואף לנו כך, בזמן שאנו עוסקים בתורה דכתבי כי הוא חייך וגו' אנו מחייראים, כשאנו פוסקים מד"ת על אחת כמה וכמה, ולכן אם פוסק מד"ת מיד מת:

ממנו מסרית, ר"ל אח"כ יעבור ויטעה ויעמיק וירחיב פשעיו,

וכדאמרינן (יומא ס"ו:) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה כו', נעשה לו כהיתר, ולשון סרחון כינוי הוא על העבירות שעל ידיהן מסרית נפשו, כמו שאמר ליה קביה למיכאל אומתך סרחא (יומא ע"ו) וכמו ת"ח אע"פ שסרח יש לו חקנה (הגה ס"ו) וכהנה דבות, וכה יוסיף עון על חטאת עד שאפי' הוא רואה קלו ועונשו לא ישוב, וכדאמרינן (עירובין י"ב) רשעים אפי' על פחתי של גיהנם אינם חוזרין: **ממנו** פניו מוריקות (פון איהם ווירד זיין געזיכט פערשפי-

נטן), כמו וירקה בפניו (דברים כ"ה ט') כלומר שיכסף ויתבייש לעוה"ב, וכדאיתא

אפי' לאחר החטא, תרופה היא לסליחת עונו, וכדאמרין (ברכות י"ב :) כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו. אבל מי שאינו מתבייש, הנה לא לבד שאין לו מחג ורכן לבלום תאותיו קידם החטא, עוד גם לאחר שיחטא יוסיף רשע כל היום, עד אשר ישחית נפשו וגיותו. נמלא שטפה של מרה זו ברוב ימים תהפך לסם המות, ומחשכת לסימנין אשר באומה זו לסבת מניעת החטא, וזה תסבב לו לקרב מיתתו, ולמות מות נבל. נמלא שטפה זו באמת תמית נפשו וגם גיותו, רק תחיל בפנים וחגמר בחוץ, לכן כל שומר נפשו ירחק ממנו :

דאמרין (יבמות ע"ט) שלשה סימנין יש באומה זו, רחמנין, ביישנין, גומלי חסדים, והמה תרופות מנוסות וצדוקות לאדם למנוע ממנו על ידיהן החטא, ולבלי להלאוהך קירא יקר צברור כל הדברים, נקח לנו למשל רק הבושה, דאמרין (נדרים כ') כל המתבייש לא במהרה הוא חושא. וזה שאמר ההוא טפה שזרוק בו מה"מ רק בקרבנו, הנה בקרב הימים תעמיק תרחיב בקרבנו ותחפשמ כל אבריו, עד אשר יקא ויזילא מפיו, ויכפר באלקי ישראל ויעשה ביד רמה, ולא יתבייש לחלל שם שמים בפרהסיא, ואז אין עוד תרופה למכתו, דאם יתבייש

מאמר מ"ו.

באור לתלמודא דחולין ז' רבי פנחס בן יאיר אזיל לפדיון שבויים כו'.

רבי פנחס בן יאיר היה קא אזיל לפדיון שבויים פגע ביה בגינאי נהרא. א"ל גינאי חלוק למימד כו'. הנה על המאמר הפלא הזה כבר הרבו בעלי מפרשי האגדה תלי תלים באורים. והנראה לי בזה שכונו בספורס לספר לנו, שר' פנחס בן יאיר שהיה גדול בדורו ומלויין בתסידותו, וכמו שהזכירו אח"ז כאן בתלמודא, שעל ידי שהסכים לרלון רבינו הקדוש לסעוד אללו להבו פניו של רבי (מפני שלא היה רגיל

רבי פנחס בן יאיר היה קא אזיל לפדיון שבויים פגע ביה בגינאי נהרא. א"ל גינאי חלוק למימד כו'. הנה על המאמר הפלא הזה כבר הרבו בעלי מפרשי האגדה תלי תלים באורים. והנראה לי בזה שכונו בספורס לספר לנו, שר' פנחס בן יאיר שהיה גדול בדורו ומלויין בתסידותו, וכמו שהזכירו אח"ז כאן בתלמודא, שעל ידי שהסכים לרלון רבינו הקדוש לסעוד אללו להבו פניו של רבי (מפני שלא היה רגיל

ברעמו

שיעשו תשובה), ולכן באשר שהוא היה הגדול והחשוב מכל בני דורו, נתן אל לבו לסיב ולהתפלל, וממנו יראו כל בני דורו וילמדו לעשות כמוהו וע"ז יגאלו :

ורקחו בדבריהם הנגר בינאי למשל על הלרות וקושי

השעבוד מפני שמימו חריפים, ואינם נוחים רגע, וכמו שמספר והולך אח"ז, וכיון שרבי פנחס בן יאיר ראה כל זה, נשא עיניו לשמים ובקש עליהם רחמים, שאם אינם ראוים עדיין לגאולה שלמה, או שלא הגיע עדיין הקץ, עכ"פ לא ישמעו עמם יוסר מדאי, וגם יתן להם ריוח ביניהן שלא יהיו הלרות תכופות זו אחר זו, וכדאמרינן (כתובות ק"א) שלש שבועות השביעין הקב"ה, אחת שלא יעלו ישראל בחומה (יחד ביד חזקה, רש"י), ואחת שהשביע הקב"ה אחי ישראל שלא ימרדו באוה"ע, ואחת שהשביע הקב"ה את אומות העולם שלא ישמעו בזה ב"ש ישראל יותר מדאי, ואיחא במדרש (ביאש"י רבה ע"ו ג')

על הכתוב וריוח תשימו בין עדר לעדר וגו', ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהה, אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפליטה, אלו אחינו שבגלילות, ומעשה אבות סימן לבנים, וזהו שאמר רפכ"י, בינאי שמיך רדופים ותכופים חלוק ואעבור כך, כלומר תן לי ריוח בין הדברים. כדי שיהיה לי כח לעבור כך, וכמו כן אנו מתפללים בצרכי המזון ומבקשים רחמים מה', והררח נא לנו ה' אלהינו מכל צרותינו :

וא"ל

בדעתו להתפלל ולבקש מאת ה', כי ירחם ה' על עמו ויוליחם מיד שוביהם, ויפדה את נפשם וישיבם על ארמם :

ואמר אזיל לפדיון שבויים, מפני שכל תפלותם ושיחותם שהיו רואים שיקובל הלכו בשדה להתפלל שם, שלא ישמע בו קול אדם ובהמה והמון יושבי קריה, וע"ז ההתבודדות יכלו להעמיק במחשבתם ולכוין בהפלתם, וכמו שנאמר בילחק (בראשית כ"ד ס"ג) ויצא יצחק לשוח בשדה, ודרשו חז"ל מזה (ברכות כ"ו :) שתקן תפלת מנחה :

ואמר עוד פגע בגינאי נהרא, כלומר דלכן הלך להתפלל עליהם, יען שעברו עליהם אז לרות רבות ותכופות זו אחר זו כגלי הנהר, ואע"ג דאמר"י (סנהדרין צ"ח) אם רח"ת דור שלמות רבות באות עליו בדרך חכה לו (למשית), שנאמר כי יבא בנהר לך, רוח ה' נוססה בו, וסמך ובא לציון גואל, עס כל זה חשב בנפשו שלריכים ג"כ לבקשת רחמים, וכדאמר רב (שם) כלו כל הקלין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומע"ט (ועיין במהרש"א שם שמפרש דרב שאמר, כלו כל הקלין, פי' שאין קץ לדבר כיון שהוא תלוי בתשובה ומע"ט, דהיינו שישבו מלך עלמס ואין זה בידי ית"ש, דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ושמואל דאמר דיו לאכל כו', ר"ל דיו שישבו ישראל מלך אכלס וגלותם ויש קץ לדבר, כשיבא זמן גאולה, מעמיד להם הקב"ה מלך קשה כהמן ומחזירם למוטב

להם מכל לרעותיהם קידם שהגיע זמנם
ללאת, וכדאי' (ע"ז נ"ה) יסורין בשעה
שמסגרין אותן על האדם משביעין
אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני,
ולא תלכו אלא ביום פלוני ובשעה
פלונית כו' :

א"ל אם אי אתה חולק בוזרני
עליך שלא יעברו בך מים
לעולם, וכדברי התלמודא דתכותות
(שם ק"א) ישהבאנו לעיל שהשביעם
הקב"ה לאוה"ע שלא ישתעבדו עמהם
יותר מדאי, ועל דבר זה נענש גם
פרעה, אע"פ שכבר היה נגזר על
ישראל צבירת בן הצתרים, כי גר
יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום
וענו אותם ארבע מאות שנה, עם כל
זה העבירו אותם בפרך יותר מכפי
גזרת ה', והוא מעין מה שכתוב
(וכריה א' ט"ו) אני קצפתי עליהם
מעט, והם עזרו לרעה, וכמ"ש
המפרשים שם, וא"כ העול הקשה
הוא בודאי נגד רלון ה', והיסורים
לאו שלומי דרחמנא המה כלל, ויכול
אני לגזור עליהם שילאו כלם מהם
היום :

חלק ל"ה כלומר ששמע ה'
תפלתו ורוח להם
מלכותיהם, והוקל השעבוד מעליהם
עד מחלה, וכדרי' יהושע בן לוי
דאמר (ויקרא רבה א' י"ד ח') תשובה
עשתה את הכל, ותפלה עשתה
מחצה :

הוא

(*) ואמרו במליצת מה שהשיב הנהר גינאי לרפכ"י שלא יטער על הצרות והיסורים
יותר מדאי באשר שקשי השעבוד הזה סמי מרפא לנפש האדם, כי ישוב אל ה', ויעבדהו
בלב שלם.

וא"ל (הנהר גינאי) אתה הולך
לעשות רצון קונך, כלומר שאתה תדמה
בנפשך כי ע"י שיהיה נחת רוח לבני
עמך על ידך תמלא בזה רלון קונך,
שבזמן שאדם מלטער, שכינה מה
אומרת קלני מראשי קלני מזרועי
(הגיגה ט"ו :) (*) ולכן תרלה ע"י
תפלה להקל מעליהם עול השעבוד, אבל
ספק עושה ספק אי אתה עושה, שחס
לא ישתעבדו עמהם אוה"ע כלל, או רק
שיקילו מעליהם עול השעבוד, אפשר
שלא ישובו אל ה' כלל, ועוד יתנגדו
לרלון הבורא, אבל אני ודאי עושה,
שמלבד שהיסורין היא סגולה נפלאה
לתשובה, כמ"ש (דברים ד' ל') בצר לך
ומצאוך כל הדברים האלה
באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך
ושמעת בקולי, ומלבד שהיסורין
ממריקין עונותיו של אדם, וכדאיחא
(ברכות ה') עוד היא ארוכה ותעלה,
לחירות וגאולה גם חס לא זכו תליה,
וכדאיחא (סנהדרין שם) רבי אליעזר
אומר חס ישראל עושין תשובה נגאלין,
ואם לאו חין נגאלין, ח"ל רבי יהושע
חס חין עושין תשובה חין נגאלין ?
אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו
קשות כהמן, וישראל עושין תשובה
ומחזירן למוטב. נמלא שכל הצרות
אשר עברו עליהם בודאי באו בהשגחה
פרטית, וברלון ה' לטוב להם כל
הימים, וא"כ שליו דרחמנא חס
ואין כח בידי לבטל רלון ה' ולהרוח

לעסוק בתורה, ולהעמיק בלמודם
לכוון האמת, וכדאמרינן (פסלה כ"ח):
שמעתא בעיא צילותא כיומא
דאסתנא:

ובן התפלל שירמו מהלומדים
המסים והארנוניות, וכדאי'
(שבי ק"ט) אמר רב יהודה אמר רב
מאי דכתיב אל תגעו במשיח, אלו
תינוקות של בית רבן (שדרך תינוקות
למשכן בשמן), ולנביאי אל תרעו אלו
ת"ח (שנאמר ונביא לבב חכמה,
רש"י) כלומר שלא ירעו אותם
במסים וארנוניות, (ועין בעין יעקב).
וע"כ מלין בהם בספר (צירא ו' ביר)
שהילאזו אותם מן הכלל בדבר זה דכתיב
מנדה בלו והלך לא שלישי למרמא
עליהם (על הת"ח) ואמר רב יהודה
(ביב ח') מנדה זו מנת המלך, בלו
זה כסף גולגלתא, והלך זה ארנונא:

ובן התפלל על המחזיקים לומדי
תורה, שיקל מעליהם השעבוד,
ויעסקו במסחרם במנוחה, ועי"ז
יהיה יכולת בידם להרויח יותר
מהולאות ביתם ויהי די להם גם
להספיק הת"ח, ונתן לב להתפלל
ביחוד בעדס דלא לימא כך עושין
לבני לוייה, כלומר שאנו מתפללים רק
על הכלל ולא נתן לב להעריך תפלה
מיוחדת בעד הלומדים, דמלין שנתקן
תפלה מיוחדת בעדס, וכדאמרי'
(גרייס ס"ט) רבא אמר מאן חולין?
רבנן. רבא לטעמיה דאמר רבא,
כמאן מליין על קירי (רופא חולי
עמו ישראל), ועל מריעו ועל פלישת
סופריהם, ר"ן) כמאן? כר' יוסי
כו', וכן אנו מיוחדים תפלה להם
בכל

הוה ההוא גברא דהוה דארי
חישי לפיסחא, א"ל חלוק
גמי להאי, כדי שלא יתטל מן
המנוה, ומשל הוא על היראים ושלמים
העובדים את ה' ועוסקים במצות,
עליהם הוסיף להתפלל שיקל מעליהם
עול הגלות יותר מהמון העם, כדי
שיוכלו לכוון את לבם בעבודתם,
ולעבוד את ה' בשמחה, כמ"ס (תהלים
ק' ב') עבדו את ה' בשמחה, וליחא
(ברכות ל') רבי ירמיה הוה יתיב
קמיה דר"ז, חזייה דהוה קא ברח
טובא כו' א"ל אנא תפלין מנחנא.
חלק ליה, כלומר שנתקבל תפלתו
גם על זה:

הוה ההוא טייעא (סוחר) דלווה
בהדייהו, ומשל הוא על
הלומדים ועוסקים בתורה [ועיין
מש"כ לעיל בבאור דברי רבנ"ח
(ב"ב ע"ד) אמר לי ההוא טייעא],
וגם כנוי הוא להמחזיקים הת"ח,
זכמ"ס (הברכה ל"ג י"ח) שמח זבולן
בצאתך ויששכר באהליך, (זבולן
ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף
ימים ישכון, ויצא לפרקמטיא,
בספינות ומשכר ונותן לתוך פיו
של יששכר, והם יושבים ועוסקים
בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר
שחרתו של יששכר ע"י זבולן היתה,
רש"י) ולפי שזבולן יאל לפרקמטיא,
וגם ממקום למקום לסחור, לכן
קרא להם בשם טייעא:

והיה מתפלל על הת"ח שיקל
מעליהם עול השעבוד יותר
משאר ב"א, כדי שיהיה אפשר להם

עול השעבוד, והמסים והארנוניות מהלומדים, וגם הוקל עול השעבוד, ומנת המלך מאלו אשר החזיקו את הלומדים:

אמר רב יוסף כמה נפיש האי גברא כו' כמשה ושתי רבוון, שקרע להם הקב"ה מי יס סוף והעביר אותם במדבר, כי שם התפללו כלם אל ה', כמ"ש (שמות י"ד י"א) ופרעה הקריב, וישאלו בני ישראל את עניהם וגו', ויצעקו ב"י אל ה'. ואמר רבי נתן (ברכות ח'). מנין שאין הקב"ה מואם בתפלתן של רבים? שנאמר (איוב ל"ו ה') הן אל כביר ולא ימאם, והבא לא לעק אל ה' רק רבי פנחס בן יאיר לבדו, ואעפ"כ נתקבל תפלתו כתפלת הרבים והנהר גיאי פלג את מימיו, והוקל מעליהם עול השעבוד, א"כ נפיש האי גברא כמשה ושתי רבוון:

בכל שבת, ומתפללים יקום פרקן מן שמיא כו', ומוזני ריחוי, וסיעתא דשמיא כו', למרנן ורבנן חבורתא קדישתא, די בארעא דישראל ודי בבבל, כו', ויתפרקון וישתזבון מן כל עקא כו', וקרא הת"ח בשם בני לוייה ע"ש שכתוב עליה (על הסורה) (פסלי י' כ"ב) בהתהלכך תנחה אותך:

ועל המחזיקים לומדי חורה אמר דלא לימא כך עושין לבני לוייה, פי' שהלמידים חכמים דואגים רק בעד נפשות, ומתפללים רק בעד עלמס, ולא יתנו לב להתפלל גם על המחזיקים אותם, שיזמין להם ה' פרנסתם בנחת ולא בלעזר:

חלק לידה, פי' שנתקבל תפלתו בין על הלומדים ובין על המחזיקים אותם, שהוקל

תם ונשלם, מספרי "בית יהודה" חלק שביעי,

בעזרת צורי ומשגבי, ה' רע"י:

